



ความทั่วไป

เมื่อกล่าวถึงเขตหรือการบริหารงานของเขตแล้ว คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่าเป็นอำเภอ หรือการบริหารงานอำเภอ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการคือ ประการแรก เนื่องจากความเคยชินของประชาชนที่เคยไปติดต่อราชการกับอำเภอเป็นประจำ และต้องไปติดต่อกับเขตในลักษณะเดียวกันเป็นประจำเช่นกัน และประการที่สอง ที่ตั้งของเขตในกรุงเทพมหานคร ก็คือที่ตั้งของอำเภอในอดีตนั่นเอง ยกเว้นเขตห้วยขวาง¹

เขตในกรุงเทพมหานครมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนมาก เรียกว่าตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายประชาชนจะต้องไปติดต่อราชการกับเขต เพราะเขตเป็นหน่วยงานที่นำเอาบริการต่าง ๆ จากรัฐไปสู่ประชาชนเกือบทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทะเบียน การสาธารณสุข การสาธารณสุข ตลอดจนการศึกษา เขตเป็นหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบในความต้องการประจำวันของประชาชนทั้งชาวกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดที่อพยพเข้ามาอาศัย และประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานคร

เป้าหมายในการจัดรูปแบบการปกครองกรุงเทพมหานครที่แบ่งการปกครองออกเป็น 3 ระดับ คือ หน่วยงานกลาง ๗ ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร เขต และแขวง ก็เพื่อประสงค์ที่จะให้ศาลาว่าการกรุงเทพมหานครที่เป็นที่ตั้งของหน่วยงานกลางทั้งหลาย ทำหน้าที่เสมือนทบวงการเมือง ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย วางแผน ประสานงาน และติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของเขตและแขวงให้เป็นไปตามนโยบายและแผนงาน ส่วนเขตนั้นมีฐานะเหมือนหน่วยงานการปกครองท้องถิ่น ซึ่งนำนโยบายและแผนงานของรัฐบาลกรุงเทพมหานคร และรวบรวมความต้องการของท้องถิ่นมาดำเนินงานให้สัมฤทธิ์ผล²

¹ เขตห้วยขวาง ไม่ได้พัฒนาการมาจากอำเภอเหมือนกับเขตอื่น ๆ

² สุนทร ศรีศักดา, เรื่องเดิม, หน้า 77.

ดังนั้น อาจกล่าวได้โดยย่อว่า บทบาทและการปฏิบัติหน้าที่ของเขตในปัจจุบันนี้ เทียบกับการแสดงบทบาทและปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร เขตจึงเป็นหน่วยงานที่จัดบริการสาธารณะและอำนวยความสะดวกในคานต่าง ๆ ให้กับประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ให้ได้รับความสะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

อุปสรรคของอำเภอและแขวงของเทศบาลเดิม

การจัดรูปแบบการปกครองของกรุงเทพมหานคร และให้หน่วยปฏิบัติการของกรุงเทพมหานครเป็นเขตนั้น ก็เนื่องมาจากอุปสรรคของการบริหารงานและการปฏิบัติภารกิจของอำเภอของนครหลวงกรุงเทพธนบุรีและแขวงของเทศบาลนครกรุงเทพ มีดังนี้¹

1. มีหน่วยการปกครองหลายหน่วยงานซ้ำซ้อนกันในเขตนครหลวงกรุงเทพธนบุรี ทำให้มีการกระจายกำลังคน ทรัพยากร เครื่องมือ และเครื่องใช้ที่มีอยู่จำกัดระหว่างหน่วยการปกครองต่าง ๆ แต่ขาดการประสานงานที่ดี จึงทำให้บริการและอำนวยความสะดวกได้ผลไม่ดีพอ และเป็นการไม่ประหยัดอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอเดิมและแขวงของเทศบาลนครกรุงเทพและเทศบาลนครธนบุรี เป็นหน่วยการปกครองที่ปฏิบัติหน้าที่ซ้ำซ้อนกัน แต่ละหน่วยก็มีเจ้าหน้าที่และงบประมาณของตัวเอง ต่างคนต่างทำไม่คอยประสานงานกัน แม้ว่าทางเทศบาลจะได้แต่งตั้งนายอำเภอให้ทำหน้าที่หัวหน้าแขวงของเทศบาลด้วย แต่ก่อกำเนิดปัญหาในด้านการปกครองบังคับบัญชา ให้คุณและโทษเจ้าหน้าที่เทศบาลที่ปฏิบัติงานอยู่ที่แขวงของเทศบาล

2. เทศบาลนครกรุงเทพและเทศบาลนครธนบุรี มอบอำนาจและหน้าที่ในด้านการบริการประชาชนให้แขวงของเทศบาลดำเนินการน้อยมาก เพราะโดยจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งเขตของเทศบาลนั้น ก็เพื่อนำเอาบริการต่าง ๆ เช่น การทะเบียน การศึกษา สาธารณสุข การขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร การเสียค่าธรรมเนียมและภาษีต่าง ๆ ออกไปอยู่ใกล้ซีกกับประชาชนมากที่สุด ประชาชนไม่ต้องเสียเวลาเดินทางติดต่อที่สำนักงานใหญ่ของเทศบาล แต่เพียงแห่งเดียว นอกจากนั้นเพื่อให้แขวงเทศบาลเดิมดูแลรักษา ซ่อมแซมและบำรุงงานโยธา และสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ถนน ตรอก ซอย ทอระบายน้ำ คูคลอง และ

การเก็บขนขยะมูลฝอย เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมา เทศบาลนครกรุงเทพและเทศบาลนครธนบุรี ก็หาได้มอบอำนาจและหน้าที่ดังกล่าวให้แก่แขวงของเทศบาลอย่างเพียงพอถึงขั้นที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอย่างจริงจังไม่ ประชาชนยังต้องเดินทางไปติดต่อราชการยังสำนักงานใหญ่ของเทศบาลทั้งสองแห่งอยู่นั่นเอง

3. การปกครองนครหลวงเดิมไม่คล่องตัว จังหวัดพระนคร(เดิม) ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองหลวง มีสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แตกต่างไปจากจังหวัดอื่น ๆ โดยทั่วไป แต่การจตุการปกครองยังเป็นเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ตลอดจนเทศบาลนครกรุงเทพและเทศบาลนครธนบุรีก็เช่นกัน ก็อยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายเทศบาลซึ่งมีประกาศใช้บังคับทั่วประเทศ ระบบการปกครองดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับสภาพของนครหลวงและไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาของนครหลวงที่เพิ่มทวีขึ้นได้

อุปสรรคดังกล่าวนี้จึงทำให้อำเภอ และแขวงนครหลวงกรุงเทพธนบุรี และเทศบาลนครหลวง ไม่อยู่ในฐานะที่จะบริหารงานให้มีประสิทธิภาพถึงขั้นที่จะให้บริการสาธารณะที่จำเป็นแก่ประชาชนได้อย่างรวดเร็ว และเพียงพอได้

ฐานะของเขต

ฐานะของเขตในปัจจุบัน มองได้เป็น 2 ฐานะคือ

1. ฐานะที่เป็นหน่วยงานรองจากกรุงเทพมหานคร เมื่อดูคามพื้นที่การปกครองแล้ว เขตเป็นหน่วยงานรองจากกรุงเทพมหานคร กล่าวคือ ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2518 มาตรา 6 วรรคสอง กำหนดไว้ว่า

"ให้แบ่งพื้นที่การปกครองของกรุงเทพมหานครออกเป็นเขตและแขวง ตามลำดับ..." และในมาตราเดียวกันนั้น วรรคสุดท้าย บัญญัติไว้ว่า "บทบัญญัติแห่งกฎหมายใด อ่างถึงพื้นที่จังหวัดให้หมายถึงพื้นที่กรุงเทพมหานคร อ่างถึงพื้นที่อำเภอ ให้หมายถึงพื้นที่เขต อ่างถึงพื้นที่ตำบล ให้หมายถึงพื้นที่แขวง..."

¹ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2518 มาตรา 6 วรรคสอง และวรรคสุดท้าย.

จะเห็นได้ว่า หากมองตามลักษณะพื้นที่การปกครองแล้ว กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ทั้งหมด 1,568.757 ตารางกิโลเมตร ในจำนวน 24 เขต และ 153 แขวง ได้แก่ เขตพระนคร ประกอบด้วย แขวง 12 แขวง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย 5 แขวง เขตปทุมวัน 4 แขวง เขตสัมพันธวงศ์ 3 แขวง เขตบางรัก 5 แขวง เขตยานนาวา 8 แขวง เขตดุสิต 6 แขวง เขตพญาไท 7 แขวง เขตห้วยขวาง 4 แขวง เขตพระโขนง 9 แขวง เขตบางเขน 9 แขวง เขตบางกะปิ 9 แขวง เขตหนองจอก 8 แขวง เขตมีนบุรี 7 แขวง เขตลาดกระบัง 6 แขวง เขตคลองสาน 4 แขวง เขตบางกอกน้อย 8 แขวง เขตบางกอกใหญ่ 2 แขวง เขตภาษีเจริญ 10 แขวง เขตบางขุนเทียน 7 แขวง เขตคลองตัน 8 แขวง เขตราชบุรีจรณะ 4 แขวง และเขตหนองแขม 3 แขวง ส่วนรายชื่อของแขวงต่าง ๆ และจำนวนพื้นที่ จำนวนประชากร และความหนาแน่นของประชากร โปรดดูในภาคผนวก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่ จำนวนประชากร และความหนาแน่นประชากรแล้วก็จะพบว่า เขตที่มีพื้นที่มากที่สุดคือ เขตหนองจอก มีพื้นที่ถึง 236.261 ตารางกิโลเมตร หรือมีพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 15.06 ของพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งหมด รองลงมาได้แก่ เขตบางขุนเทียน และเขตมีนบุรี ซึ่งมีพื้นที่ 181.156 ตารางกิโลเมตร และ 174.331 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 11.55 และร้อยละ 11.11 ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

เขตที่มีพื้นที่น้อยที่สุดคือ เขตสัมพันธวงศ์ มีพื้นที่เพียง 1.456 ตารางกิโลเมตร หรือมีพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 0.09 ของพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งหมด รองลงมาได้แก่ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และเขตพระนคร เขตบางรัก ซึ่งมีพื้นที่ 1.931 ตารางกิโลเมตร และ 5.536 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 0.12 และ 0.35 ของพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งหมด ตามลำดับ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตหนองจอกเป็นท้องนา และประชากรในเขตหนองจอกประกอบอาชีพในการทำนาเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเขตมีนบุรีด้วย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับเขตบางขุนเทียน ซึ่งมีพื้นที่รองลงมาจากเขตหนองจอกแล้ว จะเห็นว่าพื้นที่ของเขตบางขุนเทียนส่วนใหญ่เป็นส่วน

¹ กองปกครองและทะเบียน สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร, 2521.

และประชากรในท้องที่ประกอบอาชีพเป็นชาวสวนเสียเป็นส่วนใหญ่¹ เมื่อเปรียบเทียบกับเขตที่มีพื้นที่เล็ก ๆ เช่น เขตสัมพันธวงศ์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตพระนคร และเขตบางรัก ซึ่งมีพื้นที่เล็กที่สุดในกรุงเทพมหานครตามลำดับแล้ว จะเห็นว่าพื้นที่ของเขตเหล่านี้เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการและธนาคารเป็นส่วนมาก และประชากรส่วนมากก็ประกอบอาชีพรับราชการ และค้าขาย เป็นส่วนใหญ่

เมื่อพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวกับความหนาแน่นของประชากรแล้วจะเห็นว่า เขตที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุดก็คือ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย มีความหนาแน่นของประชากรสูงถึง 102,625 คน ต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่เขตสัมพันธวงศ์ และเขตธนบุรี เขตพญาไท ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากร 56,902 คน ต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร และ 28,541 และ 25,936 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร ตามลำดับ แต่เขตที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุดได้แก่เขตหนองจอก คือมีความหนาแน่นของประชากรเพียง 205 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่เขตมีนบุรี และเขตลาดกระบัง คือมีความหนาแน่นของประชากรเพียง 277 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร และ 303 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร ตามลำดับเท่านั้น

จะเห็นว่าเขตที่อยู่รอบนอกกรุงเทพมหานคร เช่น เขตหนองจอก เขตบางขุนเทียน เขตมีนบุรี เขตลาดกระบัง เป็นเขตที่มีพื้นที่กว้างขวาง แต่มีความหนาแน่นของประชากรต่ำมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับเขตที่อยู่ในใจกลางกรุงเทพมหานคร เช่น เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตสัมพันธวงศ์ และเขตบางรัก เขตพระนคร ซึ่งเป็นเขตที่มีพื้นที่แคบ ๆ แต่มีความหนาแน่นของประชากรสูงมาก

¹ ท้องที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก มีนบุรี ลาดกระบัง พระโขนง บางเขน คลองจั่น ภาษีเจริญ บางกะปิ บางขุนเทียน หนองแขม และราษฎร์บูรณะ ราษฎรประกอบอาชีพการเกษตรประมาณ 50,000 ครอบครัว เป็นราษฎรที่ได้อาศัยรายได้จากอาชีพการเกษตร ประมาณ 400,000 คนเศษ กุโน กองปกครองและชะเบียน สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร, "เรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร" บันทึกที่ กทม.0307/2629 ลงวันที่ 16 มิถุนายน 2521.

แต่หากดูจำนวนของประชากรของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครแล้ว จะพบว่าเขตที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดคือ เขตพญาไท มีจำนวนประชากรถึง 547,419 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 11.54 ของจำนวนประชากรของกรุงเทพมหานคร รองลงมาได้แก่ เขตพระโขนง และเขตคูสิด ซึ่งมีจำนวนประชากร 474,842 คน และ 431,077 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.01 และร้อยละ 9.09 ของจำนวนประชากรของกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

เขตที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุดได้แก่ เขตหนองแขม ลาดกระบัง และเขตมีนบุรี ซึ่งมีจำนวนประชากรเพียง 35,752 คน 37,554 คน และ 48,373 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.75, 0.79 และ ร้อยละ 1.02 ของจำนวนประชากรของกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

ลักษณะทางเศรษฐกิจของเขตต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นหน่วยการปกครองของกรุงเทพมหานคร มองได้จากความสามารถในการเสียภาษี ทั้งที่เป็นภาษีท้องถิ่นและภาษีที่เป็นรายได้ของแผ่นดิน ภาษีที่เป็นรายได้ของท้องถิ่นได้แก่ ภาษีโรงเรือน ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมเก็บขนขยะมูลฝอย ค่าธรรมเนียมขนถ่ายสิ่งปฏิกูล เป็นต้น² และภาษีที่เป็นรายได้ของแผ่นดินได้แก่ ภาษีซึ่งสำนักงานสรรพากรในเขตต่าง ๆ เป็นผู้จัดเก็บ

¹ สถิติในปี 2520 เขตพญาไท มีจำนวนประชากรมากที่สุด กล่าวคือ มีจำนวนประชากรถึง 547,419 คน แต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เขตพญาไท เขตห้วยขวาง และเขตบางกะปิ เขตห้วยขวางจึงได้รับโอนพื้นที่ 4.2 ตารางกิโลเมตร และประชากร 100,000 คน จากเขตพญาไท และพื้นที่ 4.80 ตารางกิโลเมตร และประชากร 20,000 คน จากเขตบางกะปิ อยู่ใน กองประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร, บางกรวย มหานคร ปีที่ 14 ฉบับที่ 76 (24 เมษายน 2521), หน้า 2.

² พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2518. มาตรา 81.

ตารางที่ 1 ภาษีของเงินของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ปีงบประมาณ 2520.

เขต	โรงเรือน	ภาษีบำรุงท้องที่	ภาษีขาย	มูลค่า		จำนวน
				มูลค่า	จำนวน	
พระนคร	13,419,449.15	233,009.30	2,042,347.62	970,548.-	211,370.-	16,876,724.07
ป้อมปราบศัตรูพ่าย	9,786,662.15	237,709.76	2,167,034.16	665,679.-	273,830.-	12,200,801.16
ปทุมวัน	19,887,881.25	1,109,452.03	4,297,676.70	807,583.-	144,080.-	26,246,672.98
สัมพันธวงศ์	7,991,493.19	49,064.13	2,613,496.40	800,836.-	170,920.-	11,625,909.72
บางรัก	29,072,810.71	674,965.23	4,547,784.36	1,332,100.-	289,760.-	35,917,420.30
ยานนาวา	15,165,523.34	2,856,015.12	685,189.20	750,966.-	98,190.-	19,555,883.66
ดุสิต	6,926,906.18	1,797,278.97	819,317.65	601,204.-	365,810.-	10,510,516.80
พญาไท	17,853,728.96	1,888,397.66	2,770,771.65	1,153,710.-	349,394.-	24,016,002.27
ทองหล่อ	3,588,324.97	1,141,353.87	736,547.-	1,292,376.-	334,800.-	7,093,401.84
พระโขนง	36,570,324.17	9,520,357.41	2,759,318.25	229,034.-	123,520.-	49,202,553.83
บางเขน	6,114,445.18	2,751,224.19	2,059,385.05	85,560.-	45,380.-	35,817,010.42
บางกะปิ	3,067,700.29	4,954,676.26	804,303.93	20,014.-	28,500.-	8,875,194.48
หนองจอก	144,318.23	1,210,660.60	8,209.-	59,586.-	9,700.-	1,432,473.83
สามพราน	458,282.20	1,201,222.64	60,317.90	13,538.-	-	1,733,360.74

เขต	โรงเรียน	การศึกษารัฐของชาติ	การศึกษาไทย	ค่าตอบแทนครู	ค่าตอบแทนผู้ช่วย	ค่าตอบแทนบุคลากร	รวม
คาทอลิก	236,328.30	1,355,984.13	36,728.10	173,934.-	70,000.-	1,872,974.53	
คาทอลิก	6,298,578.75	503,753.47	469,756.60	478,214.-	108,050.-		
คาทอลิก	4,943,297.11	500,987.52	420,565.-	333,180.-	96,404.25	6,294,524.88	
คาทอลิก	4,324,159.11	1,060,680.34	463,628.20	528,812.-	151,440.-	6,528,719.65	
คาทอลิก	2,015,114.67	311,434.40	188,253.90	385,242.-	48,740.-	2,948,784.97	
คาทอลิก	2,281,001.14	1,174,651.16	295,480.45	185,903.-	31,780.-	3,968,815.75	
คาทอลิก	1,809,014.19	1,089,358.85	115,606.60	94,958.-	17,300.-	3,126,237.64	
คาทอลิก	91,737.73	883,843.32	13,605.50	8,772.-	3,060.-	1,001,018.55	
คาทอลิก	5,621,648.04	1,034,939.50	256,431.77	3,942.-	-	6,916,961.31	
คาทอลิก	825,886.20	817,849.30	123,582.40	167,253.-	58,420.-	1,992,990.90	
รวม	198,194,615.21	38,358,869.16	46,802,037.39	10,792,944.-	3,030,448.25	297,178,914.01	

ตารางที่ 2 ภาษีเงินได้แผ่นดินที่เก็บได้ตามเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร

เขต	ยอดเงินที่เก็บได้ระหว่าง ต.ค. 20 - มี.ย. 21	คิดเป็นร้อยละ
พระนคร	2,338,971,198.59	4.04
ป้อมปราบศัตรูพ่าย	872,475,336.59	10.36
ปทุมวัน	1,150,896,891.19	13.67
สัมพันธวงศ์	484,098,802.45	5.75
บางรัก	2,528,943,046.58	30.04
ยานนาวา	254,909,850.73	3.03
ดุสิต	441,934,495.-	5.25
พญาไท	360,170,263.84	4.28
ห้วยขวาง	110,449,067.-	1.31
พระโขนง	792,691,841.94	9.41
บางเขน	446,124,045.61	5.30
บางกะปิ	245,539,168.16	2.92
หนองจอก	1,140,661.64	0.01
มีนบุรี	29,646,939.78	0.35
ลาดกระบัง	7,007,338.-	0.08
ชนบุรี	25,285,260.56	0.30
คลองสาน	38,729,017.05	0.46
บางกอกน้อย	114,990,303.71	1.37
บางกอกใหญ่	15,821,995.58	0.19
ภาษีเจริญ	47,145,142.60	0.56

เขต	ยอดเงินที่เก็บไ้ระหว่าง ต.ค. 20 - มี.ย. 21	คิดเป็นร้อยละ
บางขุนเทียน	18,515,921.96	0.22
คลองตัน	1,243,857.19	0.01
ราษฎร์บูรณะ	75,200,200.47	0.89
หนองแขม	18,003,988.44	0.21
รวม	8,419,934,334.68	100.0

จากตารางที่ 1 อธิบายได้ว่า เขตที่จัดเก็บภาษีที่เป็นรายได้ของท้องถิ่นซึ่งเป็นรายได้จากภาษีโรงเรือน ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมเก็บขนมูลฝอย และค่าธรรมเนียมขนถ่ายสิ่งปฏิกูล ไ้มากที่สุดคือ เขตพระโขนง เขตบางรัก และเขตบางเขน กล่าวคือ ภาษีค้างกล่าว มีรายได้ถึง 49,202,553.83 บาท 35,917,420.30 บาท และ 35,817,010.42 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 16.56, 12.09 และ 12.05 ของรายได้ประเภทภาษีเดียวกันของกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

ส่วนเขตที่จัดเก็บภาษีที่เป็นรายได้ของท้องถิ่นใ้ค่น้อยที่สุดคือ เขตคลองตัน เขตหนองจอก และเขตมีนบุรี กล่าวคือมีรายได้จากภาษีค้างกล่าวเพียง 1,001,018.55 บาท 1,432,473.83 บาท และ 1,733,360.74 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 0.34, 0.48 และ ร้อยละ 0.58 ของรายได้ประเภทเดียวกัน ของกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ¹

และจากตารางที่ 2 พบว่า เขตที่จัดเก็บภาษีเงินได้ของแผ่นดินซึ่งเป็นรายได้จากภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีการค้า รายได้จากอากรแสตมป์

¹ กองรายได้ สำนักการคลังกรุงเทพมหานคร, ปีงบประมาณ 2520.

ภาษีการค้าเหมา ไ้มากที่สุดคือ เขตบางรัก เขตปทุมวัน และเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กล่าวคือมีรายได้จากภาษีดังกล่าวถึง 2,528,943,046.58 บาท, 1,150,896,891.19 บาท และ 872,475,336.59 บาท หรือเป็นร้อยละ 30.04, 13.67 และร้อยละ 10.36 ของรายได้ประเภทเดียวกันทั้งหมด ตามลำดับ

ส่วนเขตที่จัดเก็บภาษีเงินได้แผ่นดินน้อยที่สุดคือ เขตหนองจอก เขตคลองสาน และเขตลาดกระบัง กล่าวคือมีรายได้จากภาษีดังกล่าวเพียง 1,140,661.64 บาท, 1,243,857.19 บาท และ 7,007,338.- บาท หรือเป็นร้อยละ 0.01, 0.01 และร้อยละ 0.08 ของรายได้ประเภทเดียวกันทั้งหมด ตามลำดับ¹

จะเห็นได้ว่าความเจริญทางเศรษฐกิจของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ยังไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ เขตชั้นในเช่นเขตบางรัก เขตปทุมวัน และเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เป็นเขตที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจสูง ส่วนเขตชั้นนอก เช่น เขตหนองจอก เขตคลองสาน และเขตลาดกระบัง ยังมีความเจริญทางเศรษฐกิจน้อยมาก ทั้งนี้เพราะเขตชั้นใน เช่นเขตบางรัก เขตปทุมวัน และเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เป็นเขตที่มีท้องที่เป็นศูนย์กลางการค้า การพาณิชย์ และย่านธุรกิจที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร ส่วนเขตชั้นนอกเช่น เขตหนองจอก เขตคลองสาน เขตลาดกระบัง เป็นพื้นที่สำหรับการเกษตร เช่นการทำนา ทำสวน เป็นส่วนมาก อาจกล่าวได้ว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครยังไม่เท่าเทียมกัน

2. ฐานะที่เป็นราชการส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2518 มาตรา 11 ได้กำหนดให้จัดระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานครออกเป็นดังนี้²

¹ สำนักงานสรรพากรกรุงเทพมหานคร, "เรื่อง รายงานสถิติการจัดเก็บภาษีอากรเปรียบเทียบยอดเงินเก็บได้ และการเร่งรัดภาษีอากรในรอบ 9 เดือน" กรกฎาคม 2521.

² พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2518, มาตรา 11.

1. สำนักงานเลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
2. สำนักงานเลขานุการสภากรุงเทพมหานคร
3. สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร
4. สำนักหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น ซึ่งเทียบเท่าสำนัก
5. เขต

ดังนั้น เขตจึงมีฐานะเป็นราชการส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ซึ่งโดยเจตนาารมณ์ของพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ ก็ให้เขตเป็นหน่วยงานหลักหรือหน่วยงานสนามที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกรุงเทพมหานคร เพราะในหลักการแล้ว หน่วยงานหลักหรือหน่วยงานสนาม (line or operation agencies) นี้จะเป็นหน่วยงานที่จะปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสาระหรือเนื้อหาของการปฏิบัติงานทั้งหมด¹ ซึ่งแตกต่างกับหน่วยงานปรึกษา (staff agencies) ซึ่งได้แก่สำนักต่าง ๆ เพราะหน่วยงานที่ปรึกษาที่เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนในการวางแผน คิดหาปัญหาให้คำแนะนำ สังเกตการณ์ แต่ไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์หลักขององค์การ และไม่มีอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการ² ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของเขต จึงเท่ากับเป็นการนำเอาอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานครมาปฏิบัติ³ แต่มีไว้ทั้งหมด หากแต่ได้รับมอบหมายอำนาจจากกรุงเทพมหานครเป็นบางส่วนเท่านั้น ดังจะได้อธิบายในรายละเอียดต่อไป เพื่อให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่กรุงเทพมหานครอันเป็นหน้าที่ของเขตได้ จึงจำเป็นจะต้องกล่าวถึงการจัดส่วนราชการภายในเขตก่อน

2.1 การจัดส่วนราชการของเขต การจัดส่วนราชการของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครนั้น มีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะหัวเลี้ยวหัวตอการเปลี่ยนแปลงเข้ามาสู่รูปการปกครอง "กรุงเทพมหานคร" ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เหมาะสมกับปริมาณ

¹White, Leonard D. Introduction to the study of public administration. (New York: The Macmillan Company, 1950), p. 30.

²Ibid., p. 31, 58, and 59.

³ดูเรื่องอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร ในบทที่ 2

และคุณภาพของงาน ซึ่งมีการเพิ่มขึ้นเป็นลำดับมาโดยตลอด แต่คำสั่งที่แบ่งส่วนราชการของ
เขตที่นับว่าเป็นรูปที่ยึดถือเป็นหลักมาโดยตลอดนั้น ก็คือคำสั่งกรุงเทพมหานคร ลงวันที่ 22
พฤษภาคม 2517 และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอยู่บ้าง ซึ่งไต่มาลงไว้ในที่นี้จนถึงปัจจุบัน การจัด
ส่วนราชการของเขตจึงแบ่งออกได้เป็นดังนี้¹

ก. ให้เขตพระนคร ป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ บางรัก ยานนาวา ปทุมวัน
ดุสิต พญาไท ห้วยขวาง หนองจอก คลองสาน และบางกอกใหญ่ แบ่งส่วนราชการตามลักษณะ
งานดังนี้

1. งานปกครอง ประกอบด้วย
 - 1.1 หมวดสารบรรณ
 - 1.2 หมวดประชาสัมพันธ์
 - 1.3 หมวดการเจ้าหน้าที่
 - 1.4 หมวดปกครอง
 - 1.5 หมวดนิติกรรมและที่ดิน
 - 1.6 หมวดสวนสาธารณะ
 - 1.7 หมวดแผนงาน
 - 1.8 หมวดตรวจทั่วไป
 - 1.9 หมวดหาบเร่แผงลอย²

¹ กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง การจัดส่วนราชการเขต คำสั่งที่ 1130/2517 ลงวันที่
22 พฤษภาคม 2517" เทศกิจงานเบกษา เล่ม 2 ตอนที่ 6 (24 พฤษภาคม 2517), ข้อ 2.

² กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง แบ่งหน่วยงานเพื่อจัดอัตรากำลังของงานจัดระเบียบ
หาบเร่แผงลอย" กองปกครองและทะเบียน สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร และหมวดจัด
ระเบียบหาบเร่แผงลอย งานปกครองของเขต, คำสั่งที่ 1270/2521 ลงวันที่ 12 เมษายน
2521.

2. งานทะเบียน ประกอบด้วย
 - 2.1 หมวดทะเบียนราษฎร
 - 2.2 หมวดทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน
 - 2.3 หมวดทะเบียนครอบครัวและทะเบียนปกครองอื่น
 - 2.4 หมวดธุรการ
3. งานโยธา ประกอบด้วย
 - 3.1 ฝ่ายโครงการ แบ่งออกเป็นหมวดคือ
หมวดโครงการก่อสร้างและบูรณะ
 - 3.2 ฝ่ายควบคุม ประกอบด้วย
หมวดควบคุมสาย 1
หมวดควบคุมสาย 2
ฯลฯ
 - 3.3 หมวดธุรการ
4. งานรักษาความสะอาด ประกอบด้วย
 - 4.1 หมวดธุรการ
 - 4.2 หมวดตรวจและควบคุม ประกอบด้วย
สายตรวจและควบคุม 1
สายตรวจและควบคุม 2
ฯลฯ

¹ กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง แบ่งหน่วยงานเพื่อจัดอัตรากำลังของงานทะเบียนของเขต" คำสั่งที่ 2604/2521 ลงวันที่ 24 กรกฎาคม 2521.

² เติมที่เคียวงานโยธาของเขตต่าง ๆ แบ่งออกเป็นหมวดเช่นเดียวกับงานอื่น ๆ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลง เขตส่วนใหญ่ให้เปลี่ยนแปลงตามที่โกลลารันแล้ว.

5. งานอนามัย ประกอบด้วย
 - 5.1 หมวดสุขาภิบาลร้านอาหาร
 - 5.2 หมวดสุขาภิบาลตลาด
 - 5.3 หมวดสุขาภิบาลโรงงาน
 - 5.4 หมวดสุขาภิบาลทั่วไป
 - 5.5 หมวดสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม
6. งานศึกษาศึกษา ประกอบด้วย
 - 6.1 หมวดธุรการและการเงิน
 - 6.2 หมวดบุคลากรการศึกษา
 - 6.3 หมวดบริหารงานนักเรียน
 - 6.4 หมวดลูกเสือและยุวกาชาด
7. งานคลัง ประกอบด้วย
 - 7.1 หมวดบัญชีและตรวจสอบ
 - 7.2 หมวดการเงิน
 - 7.3 หมวดทรัพย์สินและพัสดุ
8. งานรายได้ ประกอบด้วย
 - 8.1 หมวดภาษีป้าย
 - 8.2 หมวดภาษีโรงเรือน
 - 8.3 หมวดภาษีบำรุงท้องที่
 - 8.4 หมวดค่าธรรมเนียมและรายได้อื่น ๆ
9. งานตำรวจเทศกิจ

¹ กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง แบ่งหน่วยงานเพื่อจัดอัตรากำลังของงานศึกษาศึกษา
ของเขต" คำสั่งที่ 2594/2521 ลงวันที่ 24 กรกฎาคม 2521.

ข. ให้เขตพระโขนง ดาดกระบัง หนองจอก บางกอกน้อย มีนบุรี บางขุนเทียน
ภาษีเจริญ คลองตัน หนองแขม และราษฎร์บูรณะ บางกะปิ แบ่งส่วนราชการตามลักษณะ
งานดังนี้

1. งานปกครอง ประกอบด้วย
 - 1.1 หมวดสารบรรณ
 - 1.2 หมวดประชาสัมพันธ์
 - 1.3 หมวดการเจ้าหน้าที่
 - 1.4 หมวดปกครอง
 - 1.5 หมวดนิติกรรมและที่ดิน
 - 1.6 หมวดส่วนสาธารณะ
 - 1.7 หมวดแผนงาน
 - 1.8 หมวดตรวจทั่วไป
 - 1.9 หมวดส่งเสริมอาชีพ
2. งานทะเบียน ประกอบด้วย
 - 2.1 หมวดทะเบียนราษฎร
 - 2.2 หมวดทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน
 - 2.3 หมวดทะเบียนครอบครัวและทะเบียนปกครองอื่น
 - 2.4 หมวดธุรการ
3. งานโยธา ประกอบด้วย
 - 3.1 ฝ่ายโครงการ ประกอบด้วย
หมวดโครงการก่อสร้างและบูรณะ
 - 3.2 ฝ่ายควบคุม ประกอบด้วย
หมวดควบคุมสาย 1
หมวดควบคุมสาย 2

ฯลฯ

4. งานรักษาความสะอาด ประกอบด้วย
 - 4.1 หมวดธุรการ
 - 4.2 หมวดตรวจและควบคุม ประกอบด้วย
 - สายตรวจและควบคุม 1
 - สายตรวจและควบคุม 2

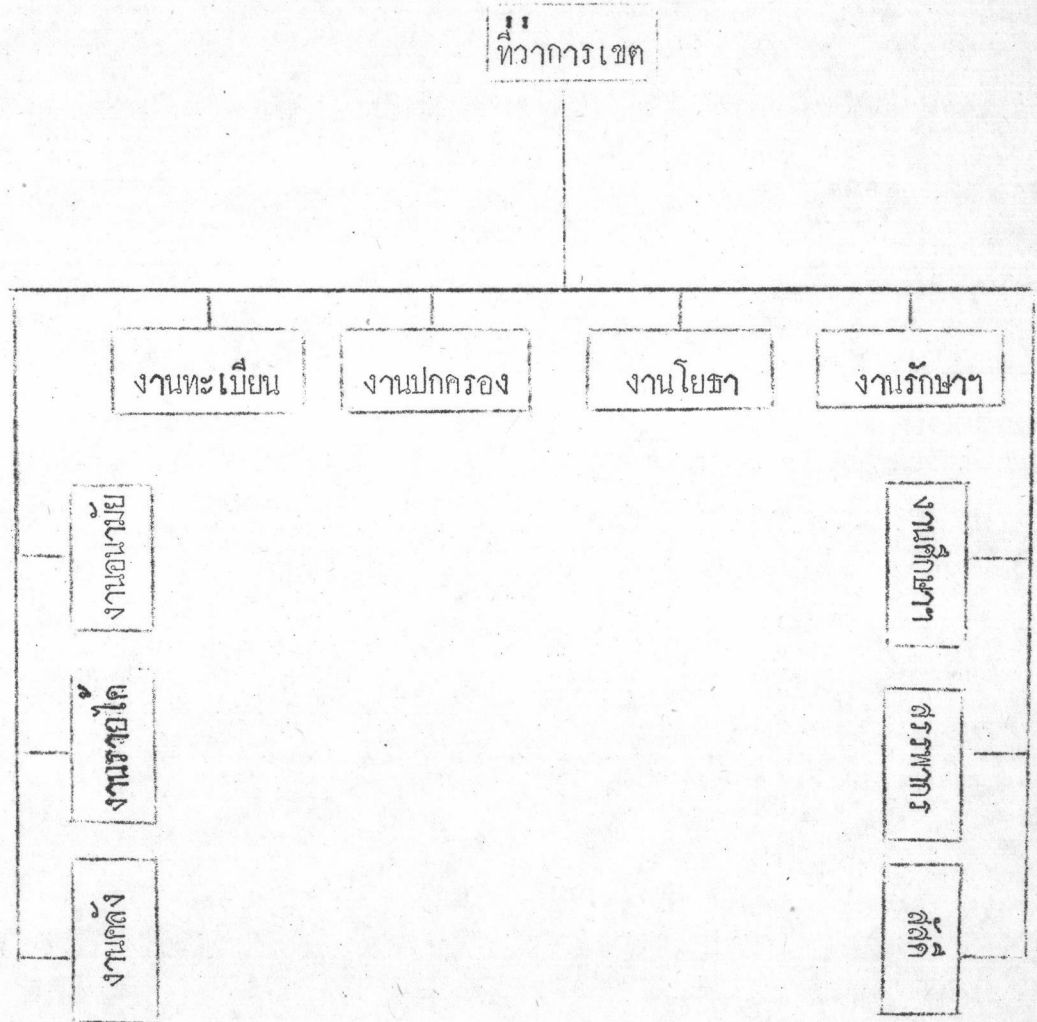
าด ๑

5. งานอนามัย ประกอบด้วย
 - 5.1 หมวดส่งเสริมสาธารณสุข
 - 5.2 หมวดควบคุมโรคติดต่อ
 - 5.3 หมวดควบคุมโรคสัตว์
 - 5.4 หมวดสุขาภิบาล
 - 5.5 หมวดสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม
6. งานศึกษาธิการ ประกอบด้วย
 - 6.1 หมวดธุรการและการเงิน
 - 6.2 หมวดบุคลากรการศึกษา
 - 6.3 หมวดบริหารงานนักเรียน
 - 6.4 หมวดลูกเสือและยุวกาชาด
7. งานคลัง ประกอบด้วย
 - 7.1 หมวดบัญชีและตรวจสอบ
 - 7.2 หมวดการเงิน
 - 7.3 หมวดทรัพย์สินและพัสดุ
8. งานรายได้ ประกอบด้วย
 - 8.1 หมวดภาษีป้าย
 - 8.2 หมวดภาษีโรงเรือน
 - 8.3 หมวดภาษีบำรุงท้องที่
 - 8.4 หมวดค่าธรรมเนียมและรายได้อื่น ๆ

9. งานตำรวจเทศกิจ

เขตนอกจากแบ่งออกเป็นงาน 9 งานก็ถึงแล้ว ยังมีหน่วยงานของกระทรวง
ทบวง กรม อื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ที่เขตอีก 2 หน่วยงานคือ แผนกสรรพากร สังกัดกรมสรรพากร
กระทรวงการคลัง และแผนกสถิติ สังกัดกระทรวงกลาโหม งานทั้งสองแผนกนี้ แม้จะมี
ลักษณะเป็น "งานฝาก" แต่ก็ต้องอยู่ในความรับผิดชอบของหัวหน้าเขตอยู่นั่นเอง

แผนภูมิการจัดส่วนราชการของเขต



2.2 อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของเขต ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เขตเป็นราชการส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร และเป็นหน่วยงานหลักหรือหน่วยงานสนามของกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้กรมจัดมุ่งหมายเพื่อที่จะนำเอาบริการต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร ออกไปสู่ประชาชนตามเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ให้ได้รับบริการและได้รับความสะดวกในการติดต่อราชการได้อย่างทั่วถึง อันเป็นหลักสำคัญในการบริหารราชการ

การที่เขตได้แบ่งส่วนราชการออกเป็นหน่วยงานต่าง ๆ นั้น ก็เพื่อให้แต่ละงานรับผิดชอบตามลักษณะงานของตน ซึ่งแต่ละงานนี้เห็นหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ¹

1. งานปกครอง งานปกครองนั้น นับว่าเป็นฝ่ายอำนวยการของเขต รับผิดชอบเกี่ยวกับหมวดสารบรรณ ได้แก่ การรับ-ส่งหนังสือของเขต การเก็บรักษาหนังสือ ระเบียบข้อบังคับและคำสั่งต่าง ๆ การเวียนระเบียบข้อบังคับและคำสั่งต่าง ๆ ให้หน่วยงานต่าง ๆ ภายในเขตทราบ งานพิมพ์โรเนียวและถ่ายและถ่ายสำเนาเอกสาร งานดูแลรักษาความสะอาดของสถานที่ งานพิธีการ การจัดเวรป้องกันอัคคีภัย งานธุรการอื่น ๆ ตามที่หัวหน้าเขตมอบหมาย หมวดประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การให้คำแนะนำแก่ผู้มาติดต่อราชการเขต การจัดทำเอกสารหรือคู่มือแนะนำการติดต่อราชการเขต การรับเรื่องร้องทุกข์ การสำรวจและรับฟังประชามติที่มีต่อการปฏิบัติงานของเขต การเผยแพร่ผลงานของเขต หมวดการเจ้าหน้าที่ ได้แก่ การดำเนินการเกี่ยวกับการโยกย้ายข้าราชการ การดำเนินการเกี่ยวกับการเสนอขอความดีความชอบของข้าราชการเขต การดำเนินการเกี่ยวกับการลาประเภทต่าง ๆ การดำเนินการเกี่ยวกับการขอบัตรประจำตัวข้าราชการ การดำเนินการเกี่ยวกับการขอเครื่องอิสริยาภรณ์ และการเจ้าหน้าที่อื่น ๆ หมวดปกครอง ได้แก่การปกครองทั้งที่ การป้องกันสาธารณภัย การรักษาความสงบ การป้องกันฝ่ายพลเรือนและอาสาสมัครกึ่งดินแดน การส่งเสริมอาชีพ การสอบสวนทางแพ่งและเปรียบเทียบปรับ งานสงเคราะห์สาธารณภัย และงานสงเคราะห์อื่น ๆ

1

เอกสารการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของเขต. (โรเนียว)

หมวดเกี่ยวกับนิติกรรมและที่ดิน ได้แก่ งานนิติกรรมเกี่ยวกับการซื้อขาย
 อสังหาริมทรัพย์ งานนิติกรรมเกี่ยวกับการขายฝาก จำนอง โฉดอน และยกให้ งานนิติกรรม
 เกี่ยวกับการรับมรดก เช่น เลิกเช่า งานนิติกรรมและที่ดินนี้ นับว่าเป็นงานสำคัญและในแต่
 ละวันก็พบว่าประชาชนมาติดต่อเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก ซึ่งในแต่ละเขตก็มีการดำเนินการเกี่ยว
 กับจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมแตกต่างกันไป และในตารางที่ 3 นี้ จะได้แสดงให้เห็นจำนวน
 ผู้มาขอดำเนินการและรายได้ที่ได้รับค่าธรรมเนียมในรอบ 7 เดือน คือ เดือนมกราคม
 กุมภาพันธ์ มีนาคม เมษายน พฤษภาคม มิถุนายน และกรกฎาคม 2521

ตารางที่ 3 การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมของเขตต่าง ๆ

เขต	จำนวนราย	จำนวนเงิน
พระนคร	490	158,594.-
ป้อมปราบศัตรูพ่าย	206	252,710.-
ปทุมวัน	173	316,667.56
สัมพันธวงศ์	111	89,619.-
บางรัก	552	170,049.-
ยานนาวา	2,915	442,082.-
กุสีต	919	262,419.-
พญาไท	1,702	886,765.-
ห้วยขวาง	753	868,647.-
พระโขนง	3,588	832,420.-
บางเขน	1,740	612,358.-
บางกะปิ	1,486	588,046.-
หนองจอก	17	11,600.-
มีนบุรี	24	35,870.-

เขต	จำนวนราย	จำนวนเงิน
ลาดกระบัง	27	4,194.60
มีนบุรี	1,832	159,424.-
คลองสาน	994	204,020.-
บางกอกน้อย	2,148	446,828.-
บางกอกใหญ่	1,034	133,845.-
ภาษีเจริญ	1,448	267,154.-
บางขุนเทียน	1,657	406,604.-
คลองตัน	158	27,922.-
ราษฎร์บูรณะ	978	295,570.-
หนองแขม	102	8,352.-
รวม	25,054	7,481,860.10

ที่มา : กองปกครองและทะเบียน สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร และสอบถามจากเขต
ห้วยขวาง มีนบุรี คลองสาน และบางกอกน้อย

นอกจากนี้ยังมีงานที่งานปกครองต้องรับผิดชอบอีกคือ หมวดแผนงาน ได้แก่ งานสถิติ
ข้อมูลและรายงาน งานแผนงานและโครงการ และงานติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน
ตามแผนโครงการ หมวดตรวจทั่วไป ได้แก่ งานตรวจทั่วไปตามที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้า
เขต หมวดจัดระเบียบหาบเร่และแผงลอย ได้แก่ การดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบาย
และแผนงาน และโครงการตามที่กรุงเทพมหานครกำหนดการควบคุมและดำเนินการจัดระเบียบ
หาบเร่และแผงลอย การออกตรวจสอดส่องมีใหญ่หาบเร่และแผงลอยทั้งวางหรือแขวนสินค้า

¹ คำสั่งกรุงเทพมหานคร ที่ 1270/2521, เรื่องเดิม.

ที่เห็นได้จากลักษณะโดยมิบังควรทำให้เป็นที่ไม่เรียบร้อยนารังเกียจ จักหาตลาดหรือศูนย์การค้า ทั้งของรัฐบาล และของเอกชนให้เข้าจำหน่าย จักหาถนนสาธารณะ หรือที่สาธารณะที่เหมาะสม กำหนดให้เป็นที่ตั้งแผงลอย ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า พิจารณาออกประกาศเจ้าพนักงานท้องถิ่น (โดยคำแนะนำของเจ้าพนักงานสาธารณสุข) ระบุดนสาธารณะ หรือที่สาธารณะ ซึ่งห้ามมิให้จัดตั้งแผงลอย ประสานงานกับงานอนามัย เกี่ยวกับการออกใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาตผู้เรขาย และใบอนุญาตให้ตั้งแผงลอย ประสานงานกับงานอนามัยในการตรวจสุขภาพและการสุวิชาภิบาลทั่วไป เกี่ยวกับการค้าหาบเร่แผงลอย ประสานงานกับตำรวจท้องที่เพื่อกำเนนคดีแก่ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ที่กระทำผิดกฎหมาย ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสาธารณสุข พระราชบัญญัติรักษาความสะอาด หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณี ประสานงานกับกองปกครองและทะเบียนเกี่ยวกับการส่งเคราะห์อาชีพทดแทน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์และงานเลขานุการ ของคณะกรรมการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอย เป็นต้น

สำหรับหมวดส่งเสริมอาชีพ เป็นงานในหน้าที่ของงานปกครองส่วนใหญ่อำนาจดำเนินการ อยู่ในเขตชั้นนอก ได้แก่ เขตหนองจอก มีนบุรี ลาดกระบัง บางกะปิ พระโขนง บางเขน คลองจั่น ภาษีเจริญ บางขุนเทียน หนองแขม และราษฎร์บูรณะ ส่งเสริมอาชีพในเขตชั้นนอกนี้ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การพัฒนาทรัพยากร ได้แก่ การจัดการแหล่งน้ำ การขุดลอกคูคลอง การดำเนินการกับผู้รุกร้ำที่สาธารณะ การประสานงานกับโครงการชลประทาน การพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตร การทำนุบำรุงปรับปรุงดินโดยเน้นหนักในเรื่องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์มากกว่าปุ๋ยเคมี การบริหารทางวิชาการ ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการฝึกอบรม การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร-ยุวเกษตรกร และส่งเสริมการใช้เครื่องทุ่นแรง การใช้ปุ๋ย การจัดพื้นที่และการเลือกพันธุ์พืชและสัตว์ การประกวดแข่งขัน การตลาด ได้แก่ การส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรดำเนินการธุรกิจ ซื่อขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรด้วยตัวของตัวเอง เป็นต้น ในปัจจุบันนี้พบว่าประชาชนในเขตชั้นนอก 11 เขต ซึ่งได้แก่ เขตหนองจอก

¹ กรุงเทพมหานคร, กองปกครองและทะเบียน, บันทึกที่ กทม.0307/2629 ลงวันที่ 16 มิถุนายน 2521 และการสัมภาษณ์ นายวิเชียร อธิธิปาหชัย หัวหน้าแผนกส่งเสริมอาชีพ กองปกครองและทะเบียน สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2521.

มีนมรี ลากกระบี่ บางกะปิ พระโขนง บางเขน คลิ่งชัน ภาษีเจริญ บางขุนเทียน
หนองแขม และราษฎร์บูรณะ มีราษฎรประกอบอาชีพการเกษตรประมาณ 50,000 ครอบครัว
เป็นราษฎรที่ได้อาศัยรายได้จากอาชีพการเกษตรเพื่อการดำรงชีวิต ประมาณ 400,000 คนเศษ
ในพื้นที่ทำนา ทำสวน ไม้ผล ส่วนผสมเขียวหวาน ส่วนผัก บอเลี้ยงสัตว์น้ำ แปลงกล้วยไม้
คอกปลุกสัตว์ จำนวนประมาณ 667,509 ไร่เศษ ซึ่งจะเห็นได้ชัดแล้วว่า จำนวนพื้นที่การ
เกษตรและจำนวนราษฎรที่อาศัยรายได้จากอาชีพการเกษตรของกรุงเทพมหานครมากกว่าหลาย
จังหวัดในประเทศไทย¹

2. งานทะเบียน งานทะเบียนเป็นหน่วยงานที่ให้บริการด้านการทะเบียนต่าง ๆ
งานทะเบียนนับว่าเป็นงานที่เกี่ยวข้องผูกพันกับบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะอยู่ในชั้นวรรณะใดก็ตาม
และเป็นการเกี่ยวข้องตั้งแต่เกิดมามีชีวิตชีวนามารมโลก จนกระทั่งสิ้นชีวิตไป จึงจะสิ้นสุดการ
เกี่ยวข้อง²

หน้าที่รับผิดชอบของงานทะเบียนได้แก่³ การทะเบียนราษฎร ได้แก่ การจัดทำ
ทะเบียนบ้าน ทะเบียนคนเกิด และทะเบียนคนตาย การรับแจ้งย้ายที่อยู่ การให้เลขหมาย
ประจำบ้าน การรับแจ้งขอเพิ่มชื่อตกดสำรวจ การรับแจ้งตั้งชื่อบุตร การแก้ไขเปลี่ยนแปลง
รายการต่าง ๆ ในทะเบียนบ้าน การแก้ไขรายการต่าง ๆ ในสูติบัตร การรับแจ้งย้าย เก็บ
ฝัง เผาศพ การรับแจ้งบ้านรื้อ การรับแจ้งบ้านถูกเพลิงไหม้ การตรวจสอบทะเบียนบ้านเพื่อ
ขึ้นทะเบียนทหาร และเพื่อการต่าง ๆ การเปรียบเทียบปรับคดีความผิดตามพระราชบัญญัติ
ทะเบียนราษฎร การจัดทำทะเบียนรายชื่อผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การจัดทำสถิติทะเบียน
ราษฎรเป็นรายเดือน และรายปี ฯลฯ และปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

¹ กองปกครองและทะเบียน สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร, เรื่องเดิม.

² สวัสดิ์ กฤตรัชต์นันท์, "บริการของกรุงเทพมหานคร" ใน วิทยุ อังคนารักษ์
และคณะ, กรุงเทพมหานคร (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 82.

³ กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง แบ่งหน่วยงานเพื่อจัดตั้งรากล้างของงานทะเบียนของเขต"
คำสั่งที่ 2604/2521 ลงวันที่ 24 กรกฎาคม 2521.

การทำบัตรประจำตัวประชาชน ได้แก่ การทำบัตรประจำตัวประชาชนประจำปี การจัดทำบัญชีสำรวจผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ของบัตรประจำตัวประชาชน การถ่ายรูป การล้างฟิล์ม และส่งให้กองทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน(กรมการปกครอง) การเปลี่ยนแปลงและแก้ไขรายการในบัตรประจำตัวประชาชน การดำเนินการแกงฎุกระทำผิดพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน ฯลฯ และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

การทะเบียนครอบครัวและทะเบียนปกครองอื่น ได้แก่ การจดทะเบียนสมรส การจดทะเบียนหย่า การจดทะเบียนรับรองบุตร การจดทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรม การจดทะเบียนชื่อสกุล การจดทะเบียนฐานะของภรรยา การจดทะเบียนฐานะแห่งครอบครัว การจัดทำสถิติทะเบียนครอบครัว การดำเนินการเรื่องมูลนิธิ ศาลเจ้า มัสยิด และฌาปนสถาน

ตารางที่ 4 สถิติทะเบียนราษฎรเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร แสดงจำนวนประชากร จำนวนคนเกิด-ตาย ย้ายเข้า-ออก แยกออกตามเขตต่าง ๆ

เขต	จำนวนประชากร			ความเคลื่อนไหวของประชากร				จำนวนบ้าน
	รวม	ชาย	หญิง	เกิด	ตาย	เข้า	ออก	
พระนคร	128,373	67,498	60,875	187	591	11,438	10,325	21,638
ป้อมปราบฯ	198,170	98,296	99,874	15,368	451	9,666	26,729	102,625
ปทุมวัน	232,555	116,836	115,719	15,516	441	8,354	22,773	25,498
สัมพันธวงศ์	80,574	39,959	40,615	259	353	5,005	5,651	16,070
บางรัก	117,676	57,721	59,955	6,176	330	8,975	9,703	21,256
ยานนาวา	368,634	187,328	181,306	4,109	1,466	29,706	27,929	56,197
ดุสิต	431,077	234,841	196,236	11,788	749	31,734	30,088	19,409
พญาไท	547,519	233,293	274,226	39,235	4,273	41,918	56,420	59,317
ห้วยขวาง	100,863	54,524	46,339	313	239	11,054	7,792	15,635
พระโขนง	474,842	241,658	233,184	2,420	1,664	52,221	40,178	83,494
บางเขน	342,363	179,843	162,520	1,300	989	31,248	18,577	50,972

เขต	จำนวนประชากร			ความเคลื่อนไหวของประชากร				จำนวนบ้าน
	รวม	ชาย	หญิง	เกิด	ตาย	เข้า	ออก	
บางกะปิ	184,714	93,075	91,639	875	610	33,600	11,040	45,889
หนองจอก	48,464	24,428	24,036	1,078	236	1,448	1,492	6,436
มีนบุรี	48,373	24,788	23,585	803	237	1,997	1,305	5,963
ลาดกระบัง	37,554	18,348	19,306	465	209	2,475	1,242	5,776
ชนบุรี	246,626	126,824	119,802	5,916	1,215	17,224	16,023	37,809
คลองสาน	144,016	73,039	70,977	3,287	310	10,348	13,973	27,514
บางกอกน้อย	372,356	187,426	184,930	20,988	1,012	34,615	49,113	42,481
บางกอกใหญ่	96,365	49,377	46,988	119	360	10,547	8,763	16,954
ภาษีเจริญ	163,685	81,873	81,852	1,015	760	14,679	8,401	29,831
บางขุนเทียน	183,473	91,736	91,737	1,088	650	12,513	5,922	27,041
คลองตัน	60,303	30,898	29,405	467	265	4,663	1,977	10,288
ราษฎร์บูรณะ	98,447	51,304	47,143	518	438	13,202	8,086	16,195
หนองแขม	35,752	17,939	17,813	301	166	3,142	1,540	5,961
รวม	4,742,774	2,422,852	2,319,922	134,091	18,018	401,792	385,062	691,550

ที่มา : แผนกเลือกตั้งและสถิติ กองปกครองและทะเบียน, สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร, 2520.
 หมายเหตุ เขตพญาไท เขตห้วยขวาง และเขตบางกะปิ มีการเปลี่ยนแปลงในระยะต่อมาที่มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงพื้นที่ของเขตพญาไท ห้วยขวาง และเขตบางกะปิ, ชาวกรุงเทพมหานคร เรื่องเดิม.

จากตารางที่ 4 พบว่า เขตที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดได้แก่ เขตพญาไท (ปี 2520) มีจำนวนประชากรถึง 547,419 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 11.54 ของประชากรของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร รองลงมาได้แก่ เขตพระโขนง และเขตดุสิต กล่าวคือมีจำนวนประชากร

474,842 คน และ 481,077 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.01 และร้อยละ 9.09 ตามลำดับ ส่วนเขตที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุดได้แก่ เขตหนองแขม ลาดกระบัง และเขตมีนบุรี ซึ่งมีประชากรเพียง 35,752 คน 37,554 คน และ 48,373 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.75, 0.79 และร้อยละ 1.02 ตามลำดับ เท่านั้น

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า งานทะเบียนเขตพญาไทต้องรับผิดชอบมาก รองลงมาได้แก่เขตพระโขนงและเขตคลองเตย ส่วนเขตชั้นนอกเช่น เขตหนองแขม ลาดกระบัง และเขตมีนบุรี งานทะเบียนรับผิดชอบน้อยที่สุดในจำนวนเขตทั้ง 24 เขตในกรุงเทพมหานคร

หากจะดูจำนวนบ้านแล้ว จะพบว่า เขตที่มีจำนวนบ้านมากที่สุดคือ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย มีจำนวนบ้านถึง 102,638 บ้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.84 รองลงมาได้แก่เขตพระโขนง และเขตพญาไท กล่าวคือมีจำนวนบ้านเป็น 83,494 และ 59,317 บ้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 12.07 และร้อยละ 8.58 ตามลำดับ ส่วนที่มีจำนวนบ้านน้อยที่สุด คือเขตลาดกระบัง และเขตหนองแขม กล่าวคือมีจำนวนบ้านเพียง 5,776 และ 5,961 บ้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 0.84 และ 0.86 ตามลำดับ การจดทะเบียนตัวรูปบรรดาศักดิ์ ฯลฯ และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ งานทะเบียนยังมีงานธุรการอีก เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านธุรการของงานทะเบียนได้แก่ การสำรวจบรรดาศักดิ์และครอบครัวทั่วไป การงบประมาณ การเงิน บัญชีและพัสดุ การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น การประชาสัมพันธ์และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

เขตต่าง ๆ รับผิดชอบงานด้านกรทะเบียนนี้ มีปริมาณแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความไม่เท่าเทียมกันในด้านประชากร และลักษณะพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในลักษณะที่เป็นเขตชั้นนอกและเขตชั้นใน จะเห็นความแตกต่างได้จาก ตารางที่ 4, ตารางที่ 5, ตารางที่ 6, และตารางที่ 7 ที่ได้นำมาเสนอตั้งกล่าวนี้

ตารางที่ 5 สถิติการจดทะเบียนการบันทึกถึงนายทะเบียนกลาง ประจำปี 2520

เขต	สำเนาทะเบียนสมรส	สำเนาทะเบียนหย่า
พระนคร	1,265	305
ป้อมปราบศัตรูพ่าย	809	129
ปทุมวัน	1,042	127
สัมพันธวงศ์	405	49
บางรัก	1,120	158
ยานนาวา	2,460	339
ดุสิต	3,861	976
พญาไท	3,203	755
ห้วยขวาง	769	118
พระโขนง	4,109	757
บางเขน	2,799	603
บางกะปิ	2,112	312
หนองจอก	302	22
มีนบุรี	419	39
ลาดกระบัง	319	22
ชนบุรี	1,421	211
คลองสาม	1,193	204
บางกอกน้อย	2,084	352
บางกอกใหญ่	920	206
ภาษีเจริญ	1,210	165
บางขุนเทียน	944	129

เขต	สำเนาทะเบียนสมรส	สำเนาทะเบียนหย่า
คลังชั้น	493	45
ราษฎรบุรณะ	821	112
หนองแขม	267	43
รวม	34,347	6,178

ที่มา: กองปกครองและทะเบียน สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร, 2520.

ตารางที่ 6 สถิติการจดทะเบียน การบันทึกถึงนายทะเบียนกลาง ประจำปี 2520

เขต	สำเนาทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรม	สำเนาทะเบียนฐานะของภริยา
พระนคร	7	-
ป้อมปราบศัตรูพ่าย	9	1
ปทุมวัน	2	-
สัมพันธวงศ์	2	1
บางรัก	1	-
ยานนาวา	6	1
กุสิต	46	-
พญาไท	21	2
ห้วยขวาง	4	-
พระโขนง	20	-
บางเขน	27	-
บางกะปิ	5	6

เขต	สำเนาะเป็นเล็กรับบุตรบุญธรรม	สำเนาะเป็นฐานะของภริยา
หนองจอก	-	-
มีนบุรี	-	-
ลาดกระบัง	-	-
ชนบุรี	18	-
คลองสาน	8	21
บางกอกน้อย	21	2
บางกอกใหญ่	5	-
ภาษีเจริญ	11	-
บางขุนเทียน	2	-
ตลิ่งชัน	5	-
ราษฎร์บูรณะ	2	-
หนองแขม	1	-
รวม	223	34

ที่มา : เรื่องเดียวกัน.

ตารางที่ 7 สถิติการจดทะเบียน การบันทึกถึงนายทะเบียนกลาง ประจำปี 2520

เขต	สำเนาทะเบียนการรับรองบุตร	สำเนาทะเบียนการรับบุตรบุญธรรม
พระนคร	54	48
ป้อมปราบศัตรูพ่าย	30	107
ปทุมวัน	41	72
สัมพันธวงศ์	19	7
บางรัก	23	21
ยานนาวา	188	151
ดุสิต	357	279
พญาไท	278	109
ห้วยขวาง	75	44
พระโขนง	293	150
บางเขน	211	124
บางกะปิ	117	51
หนองจอก	15	5
มีนบุรี	30	12
ลาดกระบัง	9	16
ชนบุรี	120	72
คลองสาน	69	29
บางกอกน้อย	207	98
บางกอกใหญ่	115	66
ภาษีเจริญ	78	56
บางขุนเทียน	71	47

เขต	สำเนาทะเบียนการรับรองบุตร	สำเนาทะเบียนการรับบุตรบุญธรรม
คลังชั้น	39	31
ราษฎรบุรณะ	36	22
หนองแขม	24	11
รวม	2,494	1,588

ที่มา : เรื่องเดียวกัน

ตารางที่ 8 สถิติการจดทะเบียน การบันทึกถึงนายทะเบียนกลาง ประจำปี 2520

เขต	สำเนาทะเบียนฐานะแห่งครอบครัว	แจ้งการบันทึก
พระนคร	3	309
ป้อมปราบศัตรูพ่าย	6	-
ปทุมวัน	1	78
สัมพันธวงศ์	1	14
บางรัก	-	185
ยานนาวา	-	-
ดุสิต	-	-
พญาไท	3	-
ห้วยขวาง	-	-
พระโขนง	3	-
บางเขน	-	-
บางกะปิ	4	13

เขต	สำเนาทะเบียนฐานะแห่งครอบครัว	แจ้งการบันทึก
หนองจอก	—	—
มีนบุรี	—	6
ลาดกระบัง	—	20
ชนบุรี	—	—
คลองสาม	—	163
บางกอกน้อย	2	—
บางกอกใหญ่	—	—
ภาษีเจริญ	—	125
บางขุนเทียน	—	14
คลองตัน	—	—
ราษฎร์บูรณะ	—	—
หนองแขม	—	—
รวม	23	954

ที่มา : เรื่องเดียวกัน.

3. งานโยธา ในปัจจุบันนี้กรุงเทพมหานครเป็นหน่วยการปกครองที่กำลังได้รับความสนใจจากประชาชนเพราะเห็นเป็นหน่วยการปกครองที่จะให้ความหวังแก่ประชาชนที่จะได้รับบริการสาธารณะที่เหมาะสม ตลอดจนสร้างสรรคความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ความเจริญก้าวหน้าแกท้องถิ่นให้สมกับเป็นเมืองหลวงของประเทศ การบริการเกี่ยวกับงานด้านโยธา เป็นการให้บริการทางขวางและเป็นงานอีกด้านหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชน เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และสถานที่ประกอบการค้า เช่น อาคารพาณิชย์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความผาสุก สะดวกสบาย ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามแกท้องถิ่น แสดงออกถึงอารยธรรมของชาติ และเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง

หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านโยธาได้แก่ งานโยธาของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการออกแบบก่อสร้างที่อยู่ในอำนาจเขต การควบคุมการก่อสร้างที่อยู่ในอำนาจเขต การรังวัดที่ดิน การดูแลที่สาธารณะ งานขี้นแนวเขต การอนุญาตตั้งวางของในที่สาธารณะ การพิจารณาขอใช้สถานที่สาธารณะเป็นการชั่วคราว การพิจารณาชั้นต้นเกี่ยวกับการอนุญาตปลูกสร้างอาคารที่เกินอำนาจเขต การอนุญาตปลูกสร้างอาคารที่อยู่ในอำนาจเขต การควบคุมผู้ฝ่าฝืนขออนุญาตควบคุมอาคาร การอนุญาตคิกตั้งป้ายโฆษณา การซ่อมแซมถนน ทรอก ซอยที่อยู่ในอำนาจเขต การบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน และการซ่อมแซมบูรณะอื่น ๆ

นอกจากนี้งานด้านโยธายังรวมถึงการปรับปรุงสถานสาธารณะต่าง ๆ ให้เรียบร้อยสวยงาม เช่น สร้างสนามเด็กเล่น การสร้างน้ำพุ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ สำหรับประชาชนให้พักผ่อนหย่อนใจ และยังมีงานเป็นการชั่วคราวอีกในวาระที่มีงานรัฐพิธี งานเทศกาลต่าง ๆ ต้องมีการสร้างถนนชั่วคราว และการตกแต่งสถานที่เพื่อต้อนรับแขกต่างประเทศผู้มาเยือนประเทศไทย ช่วยเหลือการจัดสร้างที่พักชั่วคราวแก่ผู้ประสบอัคคีภัยในแต่ละเขตท้องที่ของตน

หน้าที่ส่วนใหญ่ของงานโยธา ส่วนใหญ่แล้วก็เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ. 2479¹ ซึ่งอำนาจในการพิจารณาอนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารได้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานท้องถิ่น² และสำหรับกรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นผู้มีอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้³ แต่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครก็ได้มอบอำนาจให้หัวหน้าเขตเป็นผู้ดำเนินการเป็นส่วนใหญ่

1 ฎุพระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ. 2479.

2 เรื่องเดียวกัน, มาตรา 8.

3 กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง มอบอำนาจของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครให้ข้าราชการกรุงเทพมหานครปฏิบัติราชการแทน" คำสั่งที่ 174/2519. กรุงเทพกิจจานุเบกษา เล่ม 2 ตอนที่ 2 (16 กุมภาพันธ์ 2519), หน้า 9-10.

ตารางที่ 9 การดำเนินการเกี่ยวกับงานโยธาของเขตต่าง ๆ

เขต	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
พระนคร	—	76	50	41	97	21	91	—	—	—	—	
ป้อมปราบฯ	11	53	20	1,132	100	8	80	22	1	34	—	
ปทุมวัน	14	89	8	581	84	18	64	19	8	12	—	
สัมพันธวงศ์	4	25	18	235	30	10	—	45	15	50	—	
บางรัก	16	114	60	45	50	10	11	91	8	84	—	
ยานนาวา	48	582	17	504	13	6	14	—	41	379	—	
ดุสิต	81	660	29	326	28	98	10	20	26	112	17	
พญาไท	19	388	163	150	172	157	180	21	14	170	—	
ห้วยขวาง	9	950	165	778	155	28	155	3	—	78	4	
พระโขนง	189	1,935	21	958	48	46	44	13	43	153	—	
บางเขน	61	1,420	160	452	19	55	2	3	—	299	—	
บางกะปิ	38	646	38	190	35	21	31	—	—	416	—	
หนองจอก	12	15	—	—	—	—	2	—	—	10	—	
มีนบุรี	17	14	—	—	—	—	1	3	7	13	—	
ลาดกระบัง	9	48	—	—	—	—	—	—	—	20	—	
ธนบุรี	—	370	250	—	75	65	105	42	12	5	247	3
คลองสาม	31	210	8	174	6	—	8	21	10	120	—	63
บางกอกน้อย	17	728	14	9	12	21	28	—	+	259	7	
บางกอกใหญ่	15	479	20	9	20	15	4	7	—	120	1	
ภาษีเจริญ	6	424	12	18	5	11	4	18	5	259	—	
บางขุนเทียน	17	472	18	1	3	20	2	—	1	34	—	
คลองตัน	22	85	—	—	—	2	—	—	—	200	15	

เขต	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ราษฎรบุรณะ	18	499	10	5	13	13	11	16	1	208	-
หนองแขม	2	112	-	-	3	9	-	-	-	40	-

ที่มา : เขตต่าง ๆ รายงานต่อสำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร 2521 (รวบรวมโดยผู้เขียน)

- อธิบาย
- 1 - ซอมสะพาน ถนน ซอย
 - 2 - ออกใบอนุญาตปลูกสร้าง และต่อเติมอาคาร
 - 3 - ออกหนังสือแก้ไขอาคารที่กระทำผิดเทศบัญญัติ
 - 4 - ออกใบอนุญาตป้ายโฆษณา
 - 5 - ส่งเรื่องคำเนิ่นคดี
 - 6 - ระเบียบการปลูกสร้างอาคาร
 - 7 - รื้อถอนอาคาร
 - 8 - ออกใบอนุญาตล้อมรั้วชั่วคราว
 - 9 - ออกใบอนุญาตฝังท่อระบายน้ำ
 - 10 - รั้ววัดชี้แนวเขตที่ดิน
 - 11 - ออกใบอนุญาตวางของขายที่สาธารณะเป็นการชั่วคราว

การปฏิบัติงานด้านโยธาของเขตนับว่าเป็นงานที่มีความสำคัญและรับผิดชอบต่อชีวิตของประชาชนมาก เพราะเป็นงานเกี่ยวกับสาธารณูปโภค เช่น งานด้านกรอกสร้างทาง ๆ และการปฏิบัติงานด้านโยธาของเขต ชี้ให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเขตกับกรุงเทพมหานคร อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานโยธา ซึ่งตามหลักการแล้วน่าจะเป็นหน่วยงานที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเท่านั้น ไม่ใช่เป็นหน่วยงานหลัก หรือหน่วยงานปฏิบัติการของกรุงเทพมหานคร แต่อำนาจของสำนักงานโยธาและของเขตก็น่าจะแบ่งให้เห็นเด่นชัด และที่สำคัญที่สุดก็คือ การทำงานที่ซ้ำซ้อนกันระหว่างสำนักงานโยธาและเขต กรุงเทพ-

มหานครเคยมีหนังสือสั่งการให้เขตดำเนินการเกี่ยวกับงานโยธาของเขต ที่สำคัญคือ หนังสือสั่งการเรื่อง การพิจารณาวางแผนดำเนินการงานก่อสร้างตามปีงบประมาณ 2517 โดยให้เขตถือปฏิบัติดังนี้¹

"...๑. งานธุรการหมายถึง งานการดำเนินการขออนุมัติจัดจ้างตามระเบียบ รวมทั้งการประกาศแจ้งความ ประกอบราคา ฯลฯ ให้ส่วนราชการและเขตที่ได้รับมอบหมาย ให้ดำเนินการก่อสร้างเป็นเจ้าของเรื่อง ดำเนินการงานธุรการ ตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จ

2. งานช่าง หมายถึง งานออกแบบและรายการก่อสร้าง รวมทั้งการคำนวณ โครงการสร้าง ให้ถือปฏิบัติดังนี้

ก. งานก่อสร้างที่มีวงเงินค่าก่อสร้างไม่เกิน 100,000 บาท ให้เขตและส่วนราชการต่าง ๆ มอบหมายให้ช่างของเขตหรือส่วนราชการ แล้วแต่กรณี เป็นผู้ดำเนินการงานช่าง

ข. งานก่อสร้างที่มีวงเงินค่าก่อสร้างเกิน 100,000 บาท แต่ไม่เกิน 500,000 บาท ให้เขตและส่วนราชการต่าง ๆ มอบหมายให้ช่างของเขตหรือส่วนราชการ เป็นผู้ดำเนินการงานช่างให้เรียบร้อย แต่ก่อนที่จะดำเนินการงานธุรการให้ส่งมาให้สำนักการโยธาตรวจสอบให้ความเห็นชอบเสียก่อน

ค. งานก่อสร้างที่มีวงเงินค่าก่อสร้างเกิน 500,000 บาท ให้เขตและส่วนราชการ เจ้าของเรื่องส่งมาให้สำนักการโยธาดำเนินการงานช่างในกรณีนี้ให้เจ้าของเรื่องจัดส่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างตามแบบรายการนั้น ๆ ส่งมาให้สำนักการโยธาประกอบการดำเนินการด้วย ข้อมูลดังกล่าวได้แก่ งบประมาณที่ได้รับคำขออนุมัติงบประมาณประสงค์จะให้ออกแบบก่อสร้างอะไร มีรายการสำคัญอะไรบ้าง สิ่งก่อสร้างนั้นจะก่อสร้างที่ใด จำนวนเนื้อที่เท่าใด ให้แบบแผนที่สังเขป แสดงที่ตั้งของสิ่งก่อสร้างดังกล่าวไปด้วย ผู้ใดเป็นเจ้าของที่ดินมีข้อตกลงหรือผูกพันอย่างใดกับเจ้าของที่หรือไม่

3. งานที่ราคาปานกลาง หมายถึงงานประมาณราคาก่อสร้างที่จะก่อสร้างจริง ตามสถานที่จริงในเวลาที่จะก่อสร้างจริง ราคานี้เป็นราคาปานกลาง มีใช้ราคาต่ำสุดหรือสูงสุด ในการที่ราคาปานกลางให้เขตและส่วนราชการต่าง ๆ ถือปฏิบัติดังนี้

¹ กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง การพิจารณาวางแผนดำเนินการงานก่อสร้างตามปีงบประมาณ 2517" หนังสือที่ กทม.0304/142 ลงวันที่ 4 เมษายน 2517 (เอกสารราชการ แห่งงานโยธา เขตปทุมวัน) และขอมูลนี้ได้เปลี่ยนแปลงตามหนังสือที่ 361/2521 ลงวันที่ 6 ธันวาคม 2521

ก. เขตหรือส่วนราชการที่มีวิศวกรประจำให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นที่ราคาปานกลาง
ได้ สำหรับการก่อสร้างไม่เกิน 250,000 บาท

ข. การที่ราคาปานกลาง สำหรับงานก่อสร้างที่มีวงเงินค่าก่อสร้างเกินกว่า
250,000 บาท แต่ไม่เกิน 500,000 บาท ให้มอบให้สำนักการโยธาจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นที่
ราคาปานกลาง

ค. การที่ราคาปานกลาง สำหรับงานก่อสร้างที่มีวงเงินค่าก่อสร้างเกินกว่า
500,000 บาท ให้เสนอปลัดกรุงเทพมหานครพิจารณาตั้งคณะกรรมการขึ้นที่ราคาปานกลาง

ง. เขตหรือส่วนราชการใดไม่มีวิศวกรประจำ แต่มีช่างก่อสร้างซึ่งมีวุฒิไม่
ต่ำกว่า ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ให้ที่ราคาปานกลางค่าก่อสร้างสำหรับงานก่อสร้าง
ที่มีวงเงินค่าก่อสร้างไม่เกิน 100,000 บาท

จ. ในกรณีเขตหรือส่วนราชการใดไม่มีช่างหรือวิศวกรประจำ หรือมีช่างแต่
ไม่มีวิศวกรตามข้อ ง. แควงเงินค่าก่อสร้างเกินกว่า 100,000 บาท ให้ส่งปฏิบัติดังนี้

จ.1 วงเงินค่าก่อสร้างไม่เกิน 500,000 บาท ให้ส่งให้สำนักการโยธา
ดำเนินการตั้งกรรมการที่ราคาปานกลาง

จ.2 วงเงินค่าก่อสร้างเกินกว่า 500,000 ขึ้นไป ให้เสนอไปให้ปลัด
ปลัดกรุงเทพมหานครพิจารณาตั้งคณะกรรมการที่ราคาปานกลาง

ฉ. งานก่อสร้างรายใดซึ่งมีลักษณะก่อสร้างพิเศษ งานก่อสร้างนั้นจะมีวงเงิน
ค่าก่อสร้างเท่าใดก็ตาม กรุงเทพมหานครอาจส่งมอบหมายให้สำนักการโยธาที่ราคาปานกลางให้
เฉพาะเรื่องเฉพาะรายใด..."

แม้ว่าในปี 2518 กรุงเทพมหานครจะเพิ่มอำนาจให้แก่เขตในการดำเนินการก่อสร้าง
ต่าง ๆ ของเขต โดยให้เขตดำเนินการให้เสร็จทุกชั้นตอน ตามที่งบประมาณตั้งอยู่ที่เขต ตั้งแต่
การสำรวจออกแบบรายการ ประมาณราคา ประมวลราคาจ้างเหมา การทำสัญญา และควบคุม
การก่อสร้างแล้วเสร็จ แต่การก่อสร้างบางประเภทที่ต้องใช้หลักวิชาหรือเทคนิคในดานการก่อสร้าง
เช่น สะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก หรืออาคารพิเศษอื่น ๆ รวมทั้งการก่อสร้างที่มีวงเงิน
300,000 บาท ต้องทำแบบรายการละเอียดให้สำนักการโยธาตรวจสอบความถูกต้องเสียก่อน จึงจะ
ดำเนินการได้ และการที่ราคาปานกลางก็ให้เป็นไปตามหนังสือสั่งการกรุงเทพมหานคร ที่

ที่ กทม.0304/142 ลงวันที่ 4 เมษายน 2517 อยู่ในเอง¹

4. งานรักษาความสะอาด ปัจจุบันนี้ความสะอาดเป็นปัญหาใหญ่ ซึ่งเป็นที่นาสนใจของประชาชนทั่วไป ทำอย่างไรจึงจะให้กรุงเทพมหานครมีความสะอาด เรียบร้อย กว่าที่เป็นอยู่ เพราะความสะอาดเป็นลักษณะแห่งความเจริญของบ้านเมืองและนิสัยใจคอของพลเมืองด้วย การที่กรุงเทพมหานครขยายตัวคานประชากร ที่พักอาศัยอย่างรวดเร็ว ทั้งยังเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่งทั้งหลาย เช่น การปกครอง การบริหาร การค้าขาย การอุตสาหกรรม ภารกิจในการรักษาความสะอาดในเขตรับผิดชอบของท้องถิ่น ย่อมจะมีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

โดยที่การรักษาความสะอาดเป็นหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของท้องถิ่น การให้บริการในการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ก็เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2503² และถือเป็นอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานครโดยตรง งานบริการด้านการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ครอบคลุมงานในสาระสำคัญเกี่ยวกับการกวาดถนน การเก็บขนและการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ทำความสะอาดท่อระบายน้ำ ตลอดจนการบูรณะคูคลองต่าง ๆ โดยที่งานด้านรักษาความสะอาดของกรุงเทพมหานครมีหน่วยงานรับผิดชอบอยู่ 3 หน่วยงาน คือ สำนักรักษาความสะอาด สำนักการระบายน้ำ และงานรักษาความสะอาดของเขตต่าง ๆ ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งทำให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่อยู่บาง โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเขตกับสำนักต่าง ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในลักษณะเดียวกัน โดยหลักการแล้วหน้าที่เขตต่าง ๆ จะรับไปดำเนินการทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องท่อระบายน้ำและอื่น ๆ อันเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดทั้งหมด แต่ขอเท็จจริงปรากฏว่า กรุงเทพมหานครมอบหมายให้เขตดำเนินการเฉพาะงานเก็บขนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเท่านั้น³

¹ เรื่องเดียวกัน. และ กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง การดำเนินงานก่อสร้างต่าง ๆ" บันทึกที่ น. 26/2518 ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2518. (เอกสารราชการ แฟ้มงานโยธา เขตปทุมวัน)

² "พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2503" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 78 ตอนที่ 94 (14 พฤศจิกายน 2504)

³ รายละเอียดใน ชำรง สุขเจริญ "การบริหารงานด้านการรักษาความสะอาดของกรุงเทพมหานคร: ศึกษาเฉพาะกรณีปัญหาและการแก้ปัญหา การเก็บขน ทำลายมูลฝอย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)

สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านรักษาความสะอาดในระดับเขต ก็คือ งานรักษาความสะอาด เพื่อให้สอดคล้องกับหน้าที่หลักของงานรักษาความสะอาด งานรักษาความสะอาดของเขตต่าง ๆ จึงแบ่งการจัดงานรับผิดชอบ เป็นดังนี้

1. หมวดธุรการ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานสารบรรณ การเงิน บัญชี และพัสดุ การควบคุมการมาทำงานของข้าราชการและลูกจ้างของงานรักษาความสะอาด และการควบคุมบิลด์เบิกจ่ายน้ำมัน

2. หมวดตรวจและควบคุม มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการตรวจ ควบคุม ดำเนินการกวาดและเก็บขนขยะมูลฝอย และการดูแลรักษาความสะอาดทั่วไปภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2503 ตลอดจนการประสานงานกับงานรักษาความสะอาดประจำพื้นที่ต่าง ๆ ของเขต หมวดตรวจและควบคุมก็ได้แบ่งเป็นหน่วยงานย่อยอีก เพื่อให้รับผิดชอบในขอบเขตของตนเอง ซึ่งอาจจะแบ่งเป็นสายตรวจและควบคุม 1, 2 และ 3 ตามแต่ละเขตหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละเขตจะมีมากน้อยเพียงใด เช่น งานรักษาความสะอาดของเขตพญาไท แบ่งหมวดตรวจและควบคุมรับผิดชอบการรักษาความสะอาดตามเขตพื้นที่ดังนี้²

1. สายตรวจและควบคุม 1 มีหน้าที่รับผิดชอบการรักษาความสะอาดบริเวณพื้นที่ถนนเพชรบุรีและซอยแยกจากถนนเพชรบุรี ถนนพญาไท (ตั้งแต่สะพานหัวช้างถึงราชเทวี) และซอยแยกถนนพระรามที่ 6 (ตั้งแต่ถนนเพชรบุรี ถึงสะพานเจริญผล ช่วงที่ 1) และซอยแยกถนนอรุณพงษ์และซอยแยกถนนจากสี่แยกราชเทวีถึงสี่แยกพญาไท และมีรายละเอียดตามบัญชีท้ายคำสั่งนี้

2. สายตรวจและควบคุม 2 มีหน้าที่รับผิดชอบการรักษาความสะอาดในบริเวณเขตพื้นที่ถนนพระรามที่ 6 (ตั้งแต่ถนนเพชรบุรี สี่แยกอรุณพงษ์ ถึงทางรถไฟบางซื่อ) และซอยแยกถนนนครไชยศรี (จากถนนพระรามที่ 6 ทางรถไฟ) และซอยแยกถนนเศรษฐศิริ ซอยแยกถนนระนอง 1 (จากถนน-

¹ คู่มือ กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง แบ่งหน่วยงานเพื่อจัดอัตรากำลังของงานรักษาความสะอาดเขตยานนาวา" คำสั่งที่ 2358/2521 ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2521 และกรุงเทพมหานคร, "เรื่อง แบ่งหน่วยงานเพื่อจัดอัตรากำลังของงานรักษาความสะอาดเขตพระโขนง" คำสั่งที่ 2272/2521

² กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง แบ่งหน่วยงานเพื่อจัดอัตรากำลังของงานรักษาความสะอาดเขตพญาไท" คำสั่งที่ 1040/2521 ลงวันที่ 22 มีนาคม 2521.

พระรามที่ 6 ถึงทางรถไฟ) ถนนอารีย์สัมพันธ์และซอยแยกบริเวณอาคารพินุลวัฒนาทั้งหมด (ซอย
เรวดี 1-3) ซอยต่าง ๆ ในบริเวณเขตคลองลาดถนนโยธี และซอยแยกถนนศรีอยุธยา (ตั้งแต่
ทางรถไฟสี่แยกศรีอยุธยาถึงสี่แยกพญาไท) และซอยแยกถนนพญาไท ตั้งแต่สี่แยกพญาไทถึงอนุสาว-
รีย์ 3) ซอยต่าง ๆ ในศูนย์กลางการค้าคือเข้ยม และมีรายละเอียดตามบัญชีท้ายคำสั่งนี้

3. สายตรวจและควบคุม 3 มีหน้าที่รับผิดชอบการรักษาความสะอาดในบริเวณเขต
พื้นที่ถนนราชปรารภ (ตั้งแต่สะพานลอยประตูน้ำ ถึงสามเหลี่ยมดินแดง) และซอยแยกถนนศรีอยุธยา
(ตั้งแต่สี่แยกพญาไท ถึงวงเวียนมักกะสัน) และซอยแยกถนนรางน้ำ และซอยแยกถนนราชวิถี (ตั้ง
แต่สามเหลี่ยมดินแดงถึงทางรถไฟถนนสวรรคโลก) และซอยแยกถนนดินแดง (ตั้งแต่สามเหลี่ยมดิน
แดง ถึงถนนวิภาวดีรังสิต) และซอยแยกถนนอโศกดินแดง (ตั้งแต่ถนนวิภาวดีรังสิต ถึงสะพานอโศก
และซอยแยกตามที่ระบุไว้ในบัญชี)

4. สายตรวจและควบคุม 4 มีหน้าที่รับผิดชอบการรักษาความสะอาดในบริเวณเขตพื้น
ที่ถนนพหลโยธินและซอยแยกถนนปฏิพัทธ์ (ตั้งแต่สี่แยกสะพานควายถึงทางรถไฟ) และซอยแยกถนน
สำวีร์วิภาวดี (ตั้งแต่สี่แยกสะพานควายถึงถนนสุขุมวิท) ถนนสุขุมวิท (ตั้งแต่สี่แยกสะพานควาย
ถึงสะพานลอยสุขุมวิท) และซอยแยกตามที่ระบุไว้ในบัญชี

และเขตอื่น ๆ ก็ได้แบ่งหน่วยงานรับผิดชอบในลักษณะเดียวกัน

ตารางที่ 10 สถิติมูลฝอยของกรุงเทพมหานคร ที่เก็บได้ในปี 2515-2520

เดือน	ปี 2515-16	2516-17	2517-18	2518-19	2519-20
ตุลาคม	102,629	113,461	105,855	202,762	118,241
พฤศจิกายน	108,451	108,610	100,900	100,892	120,332
ธันวาคม	108,006	115,338	108,005	110,805	130,683
มกราคม	117,756	112,006	105,261	121,593	130,164
กุมภาพันธ์	115,550	102,764	93,444	110,995	124,443
มีนาคม	126,653	109,245	97,844	124,573	154,583
เมษายน	120,677	101,291	88,816	118,150	149,976
พฤษภาคม	125,531	112,170	93,421	122,238	169,985
มิถุนายน	125,079	108,084	101,200	131,168	166,033
กรกฎาคม	123,125	116,576	120,822	131,725	165,009
สิงหาคม	120,586	114,156	102,791	130,418	169,308
กันยายน	114,781	107,669	102,878	124,238	166,660
รวม	1,408,782	1,320,873	1,721,237	1,429,557	1,765,417

ที่มา : ปรับปรุงจาก มิ่งขวัญ ชาวประเสริฐ, "การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของกรุงเทพมหานคร" วารสารกรุงเทพมหานคร ปีที่ 5 ฉบับที่ 58 (พฤศจิกายน 2520)
หมายเหตุ คิดเป็นลูกบาศก์เมตร.

การกวาดถนนหนทางและที่สาธารณะให้สะอาดจากขยะมูลฝอย ชุณฉาง เป็นนโยบายสำคัญของกรุงเทพมหานคร เดิมทีเคียวสำนักรักษาความสะอาดของกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ดำเนินการและรับผิดชอบอยู่ ต่อมากรุงเทพมหานครได้มอบหมายให้เขตเป็นผู้ดำเนินการ สำนักรักษาความสะอาดมีหน้าที่เฉพาะเกี่ยวกับการวางแผน ควบคุม และดำเนินงานเกี่ยวกับ

การรักษาความสะอาด การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล การจัดให้มีการบำรุงรักษาส่วน
 สาธารณะในเขตกรุงเทพมหานคร การมอบหมายงานจากสำนักวิชาความสะอาดให้เขตต่าง ๆ
 เป็นผู้ดำเนินการนั้น ได้มอบทั้งอัตรากำลังและเครื่องมือเครื่องมือน้อยต่าง ๆ เพื่อให้แต่ละเขตสามารถ
 ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 11 จำนวนรถยนต์เก็บขนมูลฝอย

เขต	รถอู่	รถยนต์เก็บขนกรุงเทพมหานคร			รวม
		รถขนาด 9 ม ³	รถขนาด 6 ม ³	รถขนาดที่มีอยู่เดิม	
พระนคร	20	8	4	—	32
ป้อมปราบฯ	—	22	2	—	24
ปทุมวัน	—	23	2	—	25
สัมพันธวงศ์	8	5	2	—	15
บางรัก	—	19	2	—	21
ยานนาวา	—	35	4	—	39
กุสิน	—	34	4	—	38
พญาไท	15	14	4	—	33
ห้วยขวาง	—	10	2	—	12
พระโขนง	18	19	4	—	41
บางเขน	—	15	2	3	20
บางกะปิ	—	11	3	4	18
หนองจอก	—	—	1	1	2
มีนบุรี	—	4	2	2	8
ลาดกระบัง	—	1	1	1	3

¹ มิ่งขวัญ ชาวประเสริฐ, "การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของกรุงเทพมหานคร"
 วารสารกรุงเทพมหานคร ปีที่ 5 ฉบับที่ 58 (พฤศจิกายน 2520), หน้า 1.

เขต	รถอັก	รถยนต์เก็บขนกรุงเทพมหานคร			รวม
		รถขนาด 9 ม ³	รถขนาด 6 ม ³	รถขนาดที่มีอยู่เดิม	
ธนบุรี	—	14	1	—	15
คลองสาน	6	3	2	—	11
บางกอกน้อย	—	17	2	—	19
บางกอกใหญ่	—	5	2	—	7
บางขุนเทียน	—	6	2	—	8
ภาษีเจริญ	—	5	3	3	10
ราษฎร์บูรณะ	—	3	3	6	12
ตลิ่งชัน	—	1	1	—	2
หนองแขม	—	1	1	1	3
รวม	67	275	55	21	418

ที่มา : มิ่งขวัญ ขาประเสริฐ, เรื่องเดิม, หน้า 5.

ตารางที่ 12 เ้าหน้าทีเก็บขนของแต่ละเขต

เขต	พนักงานขับรถ	เจ้าหน้าที่รักษาความสะอาด	
		พนักงานเก็บขน	รวม
พระนคร	32	186	218
ป้อมปราบฯ	27	146	173
ปทุมวัน	29	156	185
สัมพันธวงศ์	14	61	75

เขต	เจ้าหน้าที่รักษาความสะอาด		รวม
	พนักงานขับรถ	พนักงานเก็บขน	
บางรัก	20	84	104
ยานนาวา	29	163	192
ดุสิต	36	196	232
พญาไท	34	165	199
ห้วยขวาง	15	64	79
พระโขนง	42	208	250
บางเขน	17	86	103
บางกะปิ	15	52	67
หนองจอก	1	5	6
ลาดกระบัง	4	21	25
มีนบุรี	6	16	22
ธนบุรี	19	93	112
คลองสาน	10	53	63
บางกอกน้อย	13	97	110
บางกอกใหญ่	8	49	57
บางขุนเทียน	9	40	49
ภาษีเจริญ	11	42	53
ราชเทวี	12	57	69
คลองตัน	2	19	21
หนองแขม	2	6	8
รวม	407	2,065	2,472

ที่มา : มิ่งขวัญ ชาวประเสริฐ, เรื่องเดิม, หน้า 7.

ตารางที่ 13 จำนวนมูลฝอยของแต่ละเขต

เขต	จำนวนเที่ยว	จำนวนมูลฝอย/ม ³
พระนคร	1,454	14,802
ป้อมปราบฯ	1,197	8,605
ปทุมวัน	1,324	9,790
สัมพันธวงศ์	758	7,044
บางรัก	893	6,472
ยานนาวา	1,564	11,422
คูสิต	1,476	10,595
พญาไท	1,984	18,486
ห้วยขวาง	572	4,112
พระโขนง	2,827	24,399
บางเขน	1,230	8,822
บางกะปิ	687	4,681
หนองจอก	90	595
มีนบุรี	280	1,590
ลาดกระบัง	279	1,534
ธนบุรี	874	6,675
คลองสาน	632	6,116
บางกอกน้อย	961	7,231
บางกอกใหญ่	394	2,711
บางขุนเทียน	374	2,411
ภาษีเจริญ	455	3,183

เขต	จำนวนเที่ยว	จำนวนมูลฝอย/ม ³
ราษฎรบูรณะ	664	4,760
คลังชั้น	58	261
หนองแขม	61	383
รวม	21,094	166,660

ที่มา : มิ่งขวัญ ชาวประเสริฐ, เรื่องเดิม, หน้า 4.

ปัญหาการบริการด้านการรักษาความสะอาดของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร มีปัญหามากมาย และมีผู้ทำการศึกษาไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้โดยละเอียด¹ และมีผู้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ปัญหาสำคัญการปฏิบัติหน้าที่งานรักษาความสะอาดของเขต นอกจากอัตราคนงานและรถขยะไม่เพียงพอต่อปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นทุกวันอย่างรวดเร็วแล้ว รถยนต์ที่นำมาใช้ในส่วนใหญ่ไม่มีประสิทธิภาพในการทำงานเพราะเสียบ่อย ทำให้การเก็บขยะไม่ทันกับปริมาณที่เพิ่มขึ้นในแต่ละวันอย่างรวดเร็ว ช่างซ่อมเขาก็มีน้อยเต็มที่ จึงไม่สามารถรอกการปฏิบัติงานหรือหารถคันอื่นแทนได้เมื่อรถเสีย ทำให้ปริมาณของขยะในแต่ละวันมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว²

นอกจากนี้แล้ว หากมองในแง่การจัดองค์การของกรุงเทพมหานครแล้ว ก็พบว่า สำนักต่าง ๆ เป็นหน่วยงานที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่จะคอยให้คำแนะนำทางด้านวิชาการและเทคนิคให้แก่เขตเมื่อเขตต่าง ๆ ปฏิบัติหน้าที่ไปแล้วเกิดปัญหา การดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการรักษาความสะอาด ควรที่จะพิจารณางานในลักษณะใดที่เขตในขณะนี้ไม่สามารถดำเนินการได้เอง เนื่องจากเงินกำลังของเขต เช่น การเก็บขนขยะในที่ที่มีจำนวนขยะมากเป็นพิเศษ จะเห็นได้จากคามโรงแรม โรงพยาบาล หรือย่านที่มีปริมาณขยะมูลฝอยมาก บริเวณปากคลองตลาด เป็นอาทิ ก็เป็นการสมควรที่หน่วยงานกลางของกรุงเทพมหานคร จึงเป็นต้องดำเนินการ ซึ่งขณะนี้สำนักรักษาความสะอาดกรุงเทพมหานครก็ได้ดำเนินการอยู่แล้ว และสามารถบริการให้ทันความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี

¹ ชำรง สุขเจริญ, เรื่องเดิม

² สัมภาษณ์, นายสุทัย คัดพิพาดิธย์, อดีตหัวหน้างานรักษาความสะอาดเขตปทุมวัน, เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2521.

5. งานอนามัย กรุงเทพมหานครจะเจริญก้าวหน้า บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรือง พื้นฐานสำคัญประการหนึ่งได้แก่ การที่ประชาชนมีร่างกายแข็งแรง พลานามัยสมบูรณ์ ซึ่งเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับสาธารณสุขที่ดี คือการให้ประชาชนมีความสุขในชีวิต โดยอาศัยหลักการที่จะป้องกันไม่ให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ ความทุพพลภาพเกิดขึ้นแล้วให้ทยอยลง กับส่งเสริมให้ประชาชนได้มีความสุขสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีชีวิตที่ยืนยาว และโดยที่กรุงเทพมหานครมีประชาชนหนาแน่นและเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นที่จะต้องจัดหาวิธีการดำเนินงานนี้ให้กับประชาชนได้อย่างเพียงพอ

หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านสาธารณสุขของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร คืองานอนามัย ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับหมวดสุขาภิบาลร้านอาหาร ได้แก่ การตรวจ แนะนำ สุขาภิบาล ร้านอาหารรายใหม่ การตรวจ แนะนำ ร้านอาหารรายเก่า ประจำปี การอบรมผู้สัมผัสอาหาร หมวดสุขาภิบาลตลาด ได้แก่ งานสุขาภิบาลตลาด การควบคุมการล้างตลาด งานควบคุมหยาบแฉะลอย การควบคุมตลาดนัด (ถ้ามี) การตรวจ แนะนำ ผู้ค้าในแผงเอกราชและตลาดสาธารณะ หมวดสุขาภิบาล โรงงาน ได้แก่ การตรวจ สุขาภิบาลโรงงานและกิจการค้า นารังเกียจหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ 95 ประการ² การตรวจ แนะนำ เกี่ยวกับการปลูกสร้างอาคาร ต่อเติมอาคาร หรือติดตั้งเครื่องจักร การตรวจ แนะนำ สุขาภิบาลโรงงานน้ำแข็ง หมวดสุขาภิบาลทั่วไป ได้แก่ การตรวจ แนะนำ สุขาภิบาล สถานที่แฉะแฉวม การตรวจ แนะนำ สุขาภิบาลที่อยู่อาศัย การพิจารณาอนุญาตให้ใช้ เครื่องขยายเสียง การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อกำเนินคดีผู้กระทำความผิดที่ออกตามพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2484 การออกใบอนุญาต การติดตามเร่งรัดค่าธรรมเนียม อนุญาตประจำปี หมวดสุขาภิบาล

¹ เดิมที่เกี่ยวกับการควบคุมหยาบแฉะลอย อยู่ในหน้าที่รับผิดชอบของงานอนามัย ต่อมากรุงเทพมหานครได้มีคำสั่งที่ 1270/2521 ลงวันที่ 12 เมษายน 2521 ให้งานปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบ แต่ขณะนี้บางเขตยังคงดำเนินการร่วมกับทั้งสองงานนี้

² คุุรายละเอียดในข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง "ควบคุมการค้าซึ่งเป็นที่รังเกียจ หรืออาจเป็นอันตรายแก่สุขภาพ พ.ศ. 2519" สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร (โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, กรมการปกครอง, 2520)

สิ่งแวดล้อม โคกแก การตรวจ แนะนำ สุขอนามัยเพื่อระงับหรือป้องกันเหตุเดือดร้อนรำคาญ การควบคุม
เกี่ยวกับปัญหาน้ำโสโครก การควบคุมเกี่ยวกับปัญหาเขม่าควัน จากโรงงานหรืออาคารเสียจากสาเหตุ
อื่น ๆ การตรวจควบคุมสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมของที่สาธารณะ การเก็บตัวอย่างที่เกี่ยวกับงานสุขอนามัย
เช่น น้ำดื่ม น้ำโสโครก น้ำแข็ง ไอศกรีม ฯลฯ ส่งตรวจทางฟิสิกส์ เคมี หรือจุลชีววิทยา เพื่อนำมา
ประกอบพิจารณา ควบคุม หรือแนะนำทางกานสุขอนามัย

ตารางที่ 14 หน้าที่รับผิดชอบของงานอนามัยเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร

เขต	1	2	3	4	5	6	7	8	9
พระนคร	1,101	1,818	480	159	10	4,809	5	73	-
ป้อมปราบฯ	1,362	1,285	265	196	9	458	5	53	-
ปทุมวัน	1,137	947	240	184	9	258	1	184	-
สัมพันธวงศ์	866	1,204	356	5	292	2	19	-	2
บางรัก	968	1,175	275	220	4	89	-	170	-
ยานนาวา	2,102	2,086	441	332	29	229	1	691	73
ดุสิต	1,045	1,887	446	264	15	25	4	315	19
พญาไท	982	1,268	413	276	27	550	-	241	-
ห้วยขวาง	358	470	123	80	3	400	-	227	30
พระโขนง	1,709	2,031	419	304	26	6	32	1,067	30
บางเขน	665	898	163	119	7	482	2	502	64
บางกะปิ	642	736	152	62	4	22	8	610	40
หนองจอก	13	47	8	8	-	12	4	352	-
มีนบุรี	102	108	28	18	1	190	1	373	-
ลาดกระบัง	59	26	18	9	2	16	-	420	-
ธนบุรี	1,591	2,085	335	385	21	433	15	-	16

เขต	1	2	3	4	5	6	7	8	9
คลองสาน	987	1,078	127	233	8	625	4	210	—
บางกอกน้อย	807	1,728	259	398	14	96	2	628	26
บางกอกใหญ่	696	702	142	112	5	322	1	153	3
ภาษีเจริญ	1,031	914	154	110	9	509	1	432	10
บางขุนเทียน	861	369	53	41	5	—	1	406	—
คลองตัน	106	171	15	12	—	—	—	180	14
ราษฎร์บูรณะ	1,028	412	53	41	4	19	—	422	18
หนองแขม	111	68	28	24	—	—	1	159	—
รวม	23929	23513	4993	3552	504	9134	107	8168	345

ที่มา : สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2521 (ทำตารางโดยผู้เขียน)

- อธิบาย
- 1 - สถานที่ประกอบการค้าซึ่งเป็นที่น่ารังเกียจ
 - 2 - สถานที่สะสมอาหาร
 - 3 - ช่างคัดผม คัดผม
 - 4 - สถานที่แทงผม
 - 5 - ตลาดเอกชน
 - 6 - ผู้ค้าขายในตลาด แผงลอยและหาบเร่
 - 7 - โรงน้ำแข็ง โรงฆ่าสัตว์ สุสาน และฌาปนสถาน
 - 8 - ออกใบอนุญาตใช้เครื่องขยายเสียง
 - 9 - การตรวจสอบสุขลักษณะ การขออนุมัติปลูกสร้างอาคาร

สำหรับเขตชั้นนอก งานอนามัยมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับหมวดส่งเสริมสาธารณสุข ได้แก่ งานส่งเสริมสาธารณสุข งานสถานอนามัยชั้นสอง งานสำนักผดุงครรภ์ หมวดควบคุมโรคสัตว์

ได้แก่ การควบคุมการฆ่าสัตว์ ควบคุมควบคุมโรคติดต่อ ควบคุมสุขาภิบาล ได้แก่
 สุขาภิบาลร้านอาหารและตลาด การสุขาภิบาลโรงงาน งานสุขาภิบาลทั่วไป และควบคุม
 สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม ได้แก่การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การบริหารงานค่านอนามัยหรือค่านสาธาณสุขนี้ จะเห็นว่ากรุงเทพมหานคร
 ได้มอบอำนาจให้เขตเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมดตามอำนาจที่มีอยู่ในพระราชบัญญัติสาธารณสุข
 พ.ศ. 2484¹ ปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเขตกับสำนักในเรื่องอำนาจหน้าที่จึงไม่
 เกิดขึ้นเพราะแบ่งกันไว้อย่างชัดเจน แต่ปัญหาในการปฏิบัติงานของงานอนามัยเขตต่าง ๆ
 ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้คือการขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่เพียงพอ เพราะเขตรับผิดชอบ
 ความอำนาจหน้าที่เหมือนกัน เห็นว่ากว้างขวางมาก การที่จะให้บริการแก่ประชาชนได้ทัน
 ทั่วถึงนั้น จำเป็นจะต้องมีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่เพียงพอ แต่ปรากฏว่าอัตรากำลัง
 เจ้าหน้าที่ของเขตต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้น้อยมาก เขตพระนครมีเจ้าหน้าที่งานอนามัย 12 คน
 ป้อมปราบศัตรูพ่าย มี 12 คน ปทุมวัน มี 10 คน สัมพันธวงศ์ มี 10 คน บางรัก มี 10 คน
 ยานนาวา มี 15 คน ดุสิต มี 11 คน พญาไท มี 13 คน ห้วยขวาง มี 7 คน พระโขนง มี
 16 คน บางเขน มี 7 คน บางกะปิ มี 8 คน หนองจอก มี 2 คน มีนบุรี มี 4 คน
 ลาดกระบัง มี 4 คน ธนบุรี มี 16 คน คลองสาน มี 14 คน บางกอกน้อย มี 13 คน
 บางกอกใหญ่ มี 10 คน ภาษีเจริญ มี 8 คน บางขุนเทียน มี 10 คน คลิ่งชัน มี 3 คน
 ราษฎร์บูรณะ มี 10 คน และเขตหนองแขม มี 4 คน²

จะเห็นว่า อัตรากำลัง เจ้าหน้าที่ของงานอนามัยของเขตต่าง ๆ ส่วนใหญ่แล้ว
 ไม่เพียงพอกับการให้บริการแก่ประชาชน การขาดแคลนอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ของงาน
 อนามัยนี้ ไม่ใช่อยู่ที่ว่ากรุงเทพมหานครไม่จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปให้เขต หากเป็นเพราะว่า
 แหล่งผลิตบุคคล ในระดับมหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือโรงเรียน มีผู้สำเร็จการศึกษา
 น้อยมากหรือไม่ก็ไปประกอบอาชีพอื่นเสียมากกว่า โรงเรียนที่จะฝึกเจ้าหน้าที่อนามัยของ
 กรุงเทพฯก็ยังมี แม้จะมีการฝึกอบรมอยู่บ้างแล้วในแต่ละปี ก็ยังไม่พอกับบริหารงานของ
 เขตต่าง ๆ ได้ ซึ่งขณะนี้ กรุงเทพมหานครกำลังทำแนวทางแก้ไขอยู่

¹ กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง มอบอำนาจของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
 ให้ข้าราชการกรุงเทพมหานครปฏิบัติราชการแทน" คำสั่งที่ 2439/2518 ลงวันที่ 19
 สิงหาคม 2518. กรุงเทพกิจจานุเบกษา เล่ม 1 ตอนที่ 11 (5 กันยายน 2518), หน้า 31-35.

² ดูจากแฟ้มเอกสารราชการ งานทะเบียนประวัติ กองการเจ้าหน้าที่

6. งานศึกษาธิการ เกี่ยวกับการศึกษา รัฐได้พยายามบำรุงส่งเสริมโดยมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามสมควรแก่ศักยภาพ เพื่อเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพที่สมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์ต่าง ๆ แก่ประเทศชาติได้¹ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับประถมศึกษา รัฐได้มีนโยบายดำเนินการกระจายให้แก่องค์กรเป็นผู้รับผิดชอบ เมื่อมีการจัดตั้งกรุงเทพมหานครขึ้นแล้ว กรุงเทพมหานครได้รับการให้บริการศึกษาแก่เด็กในเขตต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนเทศบาล ซึ่งสังกัดเทศบาลนครกรุงเทพ เทศบาลนครธนบุรี และโรงเรียนประชาบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครและธนบุรีเดิม

หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มี 2 หน่วยงานคือ สำนักงานการศึกษา และงานศึกษาธิการที่สังกัดเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร โดยสำนักงานศึกษามีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ตลอดจนควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครและการนิเทศการศึกษา² ส่วนงานศึกษาธิการที่สังกัดเขตต่าง ๆ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับหมวดธุรการและการเงิน ใต้แก่ การสารบรรณ การธุรการทั่วไป การเงิน บัญชี และการพัสดุ ตลอดจนการดำเนินการขอจัดตั้งและการขอโอนโรงเรียน การติดต่อประสานงานและประชาสัมพันธ์ และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง หมวดบุคลากรการศึกษา ใต้แก่ การเจ้าหน้าที่ของข้าราชการและลูกจ้างในโรงเรียนสังกัดเขต รวมทั้งข้าราชการและลูกจ้างในงานศึกษาธิการ ตลอดจนการขอทุนฝึกหัดครูในโรงเรียนกึ่งคันทรและปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง หมวดบริหารงานนักเรียน ใต้แก่ การบริหารงานนักเรียน เช่น การสำรวจและรับแจ้งเกณฑ์เด็กตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา รับจำหน่ายเด็กในเกณฑ์ เปลี่ยนชื่อ-สกุล วันเดือนเกิดของนักเรียน การขอฝาก-รับฝาก เด็กเข้าเรียนข้ามเขต เป็นต้น การดำเนินการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน เช่น การดำเนินการเรื่องกรรมการศึกษาโรงเรียนและเขต การประสานงานและให้การสนับสนุนสมาคมผู้ปกครองและครู การติดต่อขอความช่วยเหลือจากชุมชนและปฏิบัติหน้าที่

¹ ประกาศแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2504 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2503.

² "พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการและหัวหน้าส่วนราชการ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2520" กรุงเทพกิจจานุเบกษา เล่ม 3 ตอนที่ 6 (15 มิถุนายน 2520), มาตรา 26.

อันที่เกี่ยวข้อง หมวดลูกเสือและยุวกาชาด ได้แก่การบริหารงานลูกเสือและยุวกาชาด เช่น การจัดตั้ง กลุ่มกองลูกเสือและยุวกาชาดโรงเรียน การประชุมสัมมนาผู้บังคับบัญชาลูกเสือและยุวกาชาดภายในเขต การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีหน่วยลูกเสือและยุวกาชาด การบำเพ็ญประโยชน์วันสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น การบริหารงานลูกเสือชาวบ้านและปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง¹

ตารางที่ 15 จำนวนโรงเรียน ครู และนักเรียนของเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร แยกตามเขต

เขต	จำนวนโรงเรียน	เด็กนักเรียน	ห้องเรียน	ครู
พระนคร	11 (2075)	5,341 (2047)	174 (2.52)	355
ป้อมปราบฯ	4 (1.00)	2,844 (1.32)	85 (1.45)	158
ปทุมวัน	9 (2.25)	5,612 (2.61)	177 (2.56)	353
สัมพันธวงศ์	3 (0.75)	1,470 (0.68)	9 (0.13)	102
บางรัก	5 (1.25)	3,013 (1.40)	96 (1.39)	210
บางกะปิ	30 (7.5)	14,698 (6.83)	459 (6.65)	332
ลาดกระบัง	19 (4.75)	5,540 (2.57)	214 (3.10)	322
ห้วยขวาง	3 (0.75)	5,205 (2.42)	143 (2.07)	230
ธนบุรี	15 (3.75)	11,662 (5.42)	343 (4.97)	536
บางขุนเทียน	33 (8.25)	15,463 (7.19)	493 (7.14)	673
บางกอกใหญ่	6 (1.5)	3,848 (1.79)	122 (1.77)	203
ราชบุรีบูรณะ	15 (3.75)	11,936 (5.55)	374 (5.41)	601
พญาไท	5 (1.25)	5,474 (2.54)	158 (2.29)	276
ยานนาวา	14 (3.5)	12,964 (6.02)	387 (5.60)	653
พระโขนง	42 (10.5)	25,108 (11.67)	799 (11.57)	1,289

¹ กรุงเทพมหานคร, "เรื่อง แบ่งหน่วยงานเพื่อจัดอัตรากำลังของงานศึกษาธิการของเขต" คำสั่งที่ 2594/2521 ลงวันที่ 24 กรกฎาคม 2521. แฟ้มเอกสารหมวดการเจ้าหน้าที่ งานปกครอง เขตปทุมวัน.

เขต	จำนวนโรงเรียน	เด็กนักเรียน	ห้องเรียน	ครู
บางเขน	24 (6.00)	14,623 (6.80)	445 (6.44)	722
มีนบุรี	30 (7.5)	7,814 (3.63)	296 (4.29)	451
หนองจอก	37 (9.25)	6,958 (3.23)	296 (4.29)	432
คลองสาน	6 (1.5)	6,053 (2.81)	172 (2.50)	277
ภาษีเจริญ	21 (5.25)	15,056 (7.00)	471 (6.82)	705
บางกอกน้อย	25 (6.25)	13,040 (6.06)	423 (6.12)	709
ตลิ่งชัน	21 (5.25)	6,707 (3.12)	243 (3.52)	403
หนองแขม	7 (1.75)	4,234 (1.97)	135 (1.95)	197
ศูนย์รวมใจ	2 (0.50)	1,706 (0.79)	46 (0.67)	37
รวม	400 (100)	215,185 (100)	6,907 (100)	10,502

ที่มา : งานประถมศึกษา กองโรงเรียน สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, มิถุนายน 2521

โดยที่การให้บริการเกี่ยวกับการศึกษานี้ เป็นบริการหลักพื้นฐานที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร จึงควรได้พยายามให้การศึกษาก่อนวัยเรียนในภาคบังคับ คือให้ชั้นประถมศึกษาให้เป็นไปอย่างทั่วถึง ในปัจจุบันนี้ มีโรงเรียนที่ตั้งกักกรุงเทพมหานครทั้งหมด 400 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 215,165 คน และมีครูที่ทำการสอนนักเรียนทั้งหมด 10,502 คน โดยแยกออกตามเขตต่าง ๆ ดังตารางข้างต้น

เกี่ยวกับการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ปัญหาที่สำคัญคือ หน่วยงานรับผิดชอบ คือ สำนักการศึกษายังไม่มีการบริหารงานที่ดี ซึ่งจะต้องจัดทำปรับปรุงแก้ไขด้วย

ปัญหาที่สำคัญของบริการงานการศึกษาส่วนใหญ่แล้ว ไม่ได้อยู่ที่จำนวนครูไม่พอ หรือโรงเรียนไม่พอกับบริเวณของนักเรียน (บางเขตยังขาดแคลนครูอยู่แต่ก็เป็นส่วนน้อย) แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะประสบกับปัญหาที่ว่า บุคคลากรที่ปฏิบัติงานทั้งงานศึกษาธิการประจำเขตไม่เพียงพอ เช่น พวกองการบริหารนักเรียน ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับนักเรียนทุกด้าน เช่น การรับแจ้งเด็กในเกณฑ์เข้าเรียน การสำรวจเด็กเข้าเรียน การติดตามเด็กขาดเรียนนาน ในขณะที่งานศึกษาธิการเขตปทุมวัน มีนักเรียนประมาณ 6,500 คน ในปีการศึกษา 2521 มีเจ้าหน้าที่เพียง 2 คน ซึ่งต้องปฏิบัติงานดังกล่าวโดยเฉพาะ

การติดตามเด็กขาดเรียน ในปีการศึกษาหนึ่งมีประมาณ 300-400 คน มีเจ้าหน้าที่ติดตามเพียงคนเดียวเท่านั้น ซึ่งนับว่าไม่สมควรถูกกัน ทำให้การบริหารงานด้านนี้ไม่มีประสิทธิภาพและไต่ผลเท่าที่ควร ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเขตกับสำนักการศึกษา ซึ่งจะเห็นว่าโดยหลักการแล้วสำนักการศึกษาเป็นหน่วยงานที่ปรึกษาของผู้อำนวยการกรุงเทพมหานคร และเขตเป็นหน่วยงานปฏิบัติการ แต่ขอเท็จจริงในทางปฏิบัติปรากฏว่าบางครั้งสำนักการศึกษายังมีอำนาจในการสั่งการเขตอีกด้วย เช่น ในคานบุงกลาง เขตกับสำนักก็มีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องเดียวกัน เช่น การพิจารณาโยกย้ายครู เขตเสนอแนะสำนักการศึกษาอีกชั้นตอนหนึ่ง ก่อนที่จะเสนอผู้อำนวยการกรุงเทพมหานคร แต่สำนักการศึกษาอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ เป็นต้น²

7. งานรายได้ อุดมทรัพย์สำคัญอีกประการหนึ่งในการปกครองท้องถิ่นของไทยก็คือ รายได้ของท้องถิ่นไม่เพียงพอที่จะพัฒนาการปกครองท้องถิ่นให้บรรลุถึงจุดหมายการปกครองของตนเองได้³ ทำให้รัฐบาลต้องมีภาระให้เงินอุดหนุนแก่ท้องถิ่น และถือโอกาสเขาคควบคุมการบริหารงานของท้องถิ่นอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ สำหรับกรุงเทพมหานคร นับว่าเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีความเจริญมากที่สุดของประเทศ และมีรายได้มากที่สุด แต่กรุงเทพมหานครก็ยังคงอาศัยเงินอุดหนุนจากรัฐบาลปีละไม่น้อยทีเดียว ภาษีท้องถิ่นที่เป็นรายได้ของกรุงเทพมหานครนั้น ได้แก่ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ซึ่งก็มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมเหล่านี้คือ งานรายได้ซึ่งสังกัดเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร

งานรายได้เขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับหมวดภาษีโรงเรือนและที่ดิน ไร่แก การประเมินภาษีโรงเรือนและที่ดิน การจัดเก็บรายได้ภาษีโรงเรือนและที่ดิน หมวดภาษีบำรุงท้องที่ ไร่แก การประเมินภาษีบำรุงท้องที่ การจัดเก็บรายได้ภาษีบำรุงท้องที่ หมวดภาษีป้าย ไร่แก การจัดเก็บรายได้จากภาษีป้าย และหมวดค่าธรรมเนียมและรายได้อื่น ๆ ไร่แก ค่าธรรมเนียมการตรวจแบบก่อสร้างและคาใบอนุญาตปลูกสร้างอาคาร งานรายได้จากค่าธรรมเนียมใบอนุญาตให้

1 สัมภาษณ์, นาย ฤกษ์ ชนิทรานนท์, หัวหน้างานศึกษาธิการเขตปทุมวัน, วันที่ 6 พฤศจิกายน 2521.

2 เรื่องเดียวกัน,

3 ประยูร กาญจนกุล, เรื่องเดิม, หน้า 13.

โฆษณาโดยใช้เครื่องขยายเสียง คำธรรมเนียมเขตประเภทต่าง ๆ งานรายได้ค่าธรรมเนียมเก็บขยะ มูลฝอย งานรายได้ค่าธรรมเนียมขนถ่ายสิ่งปฏิกูล งานรายได้ค่าธรรมเนียมโรงฆ่าสัตว์ งานรายได้ค่าธรรมเนียมโรงพักสัตว์ งานรายได้ค่าธรรมเนียมจockeyยานยนต์ งานรายได้จากโรงรับจำนำ งานรายได้ค่าธรรมเนียมประจำตัวประชาชน งานรายได้ค่าครองต่าง ๆ การเงินของแผนกทะเบียน ค่าปรับผู้ละเมิดข้อบัญญัติ (คู่มือร่างที่ 1 ประกอบ)

งานคลัง งานคลังของเขตเป็นหน่วยงานแม่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเงินและงบประมาณของเขต โดยมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การบัญชีและตรวจสอบ ซึ่งได้แก่ การจัดทำบัญชีทะเบียนรายรับ-จ่าย รวมทั้งสรุบบัญชี แบบรายงานการบัญชี การตรวจสอบฎีกาเบิกเงินทุกประเภทให้ถูกต้องตามกฎหมาย บัญญัติ ระเบียบข้อบังคับและคำสั่งต่าง ๆ ที่ใช้บังคับกับกรุงเทพมหานคร งานรวบรวมและจัดทำงบประมาณประจำปีของเขต การควบคุมการใช้จ่ายเงินตามงบประมาณที่ได้รับ การเงินได้แก่ การรับเงิน การฝากเงิน การรักษาเงิน การเบิกเงิน การจ่ายเงินและการตรวจเงิน ทั้งรายได้และรายจ่ายทุกประเภทของเขต รวมทั้งเงินอื่น ๆ ที่แผนกการต่าง ๆ ของเขตนำส่ง การจัดทำงบแสดงฐานะการเงิน งบรายรับ-รายจ่าย และงบรายรับจริง-รายจ่ายจริง เปรียบเทียบกับงบประมาณ เป็นเจ้าของเรื่อง และดำเนินการตามควรแก่กรณีเกี่ยวกับข้อผูกพันหรือหนี้สินทางการเงินของเขต จัดทำสมุดเงินสะสม ประจำตัวข้าราชการในเขต การเบิกจ่ายเงินเดือนข้าราชการและลูกจ้างของเขต หมวดทรัพย์สินและพัสดุ ได้แก่ การสำรวจ ควบคุม ดูแล รักษาและจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ยานพาหนะ โรงเรือนที่ดิน ตลอดจนทรัพย์สินอื่น ๆ ของเขต การดำเนินการจัดซื้อ จ้างเหมาตามระเบียบภายในอำนาจของเขต เป็นต้น หากพิจารณาหน้าที่ความรับผิดชอบของงานคลังนี้จะเห็นได้ว่า เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบค่อนข้างสูง และหน้าที่ความรับผิดชอบส่วนใหญ่แล้วเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเงินของเขตโดยตรง ซึ่งนับว่าเป็นหน่วยงานที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหารงานของเขตเป็นอย่างมาก เพราะหากเจ้าหน้าที่การเงินปฏิบัติหน้าที่ไม่ดี มีการทุจริต หรือไม่รู้ระเบียบของทางราชการเกี่ยวกับการเงินแล้ว ย่อมจะนำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานอื่น ๆ อย่างไม่มีประสิทธิภาพ ผลที่ได้รับก็คือความเดือดร้อนของประชาชนที่พึงหวังบริการจากเขต

เนื่องจากเขตเป็นส่วนราชการส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ดังนั้นอำนาจในด้านการคลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงินนั้น ขึ้นอยู่กับการอนุมัติของส่วนกลาง คือกรุงเทพมหานคร แม้ว่าเขตจะได้รับมอบอำนาจจากกรุงเทพมหานครในการอนุมัติฎีกา การตรวจฎีกา ใน 5 หมวด คือ เงินเดือน

ตารางที่ 18 งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2521 กระจายแยกตามเขต
ต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร

เขต	งบประมาณอนุมัติ ปี พ.ศ.2520	งบประมาณเพิ่มเติม + เพิ่ม - ลด	งบประมาณประจำปี ปี พ.ศ.2521
พระนคร	8,679,150	+ 8,514,948	17,194,098
ป้อมปราบฯ	5,124,525	+ 6,073,665	11,198,190
ปทุมวัน	5,042,030	+ 8,015,070	13,057,100
สัมพันธวงศ์	4,995,200	+ 6,515,813	11,511,013
บางรัก	7,592,650	+ 4,447,510	12,040,160
ยานนาวา	6,262,050	+ 15,330,110	21,592,160
ดุสิต	7,421,350	+ 15,272,550	22,693,900
พญาไท	8,362,200	+ 16,455,480	24,817,680
ห้วยขวาง	6,411,870	+ 7,209,950	13,621,820
พระโขนง	7,997,801	+ 25,203,397	33,201,198
บางเขน	5,368,237	+ 21,008,761	26,376,998
บางกะปิ	7,724,851	+ 13,152,096	20,876,947
หนองจอก	3,162,500	+ 9,326,747	12,489,247
มีนบุรี	3,419,810	+ 11,378,593	14,798,403
ลาดกระบัง	4,751,709	+ 3,660,662	8,413,371
ชนบุรี	5,456,300	+ 11,985,400	17,441,700
คลองสาน	4,649,800	+ 6,490,760	11,140,560
บางกอกน้อย	5,126,500	+ 15,103,680	20,230,180
บางกอกใหญ่	3,543,800	+ 9,324,700	12,868,500
ภาษีเจริญ	6,124,400	+ 8,258,920	14,383,320

เขต	งบประมาณเดิม ปี พ.ศ. 2520	งบประมาณเพิ่มเติม + + ลด	งบประมาณประจำปี ปี พ.ศ. 2521
บางขุนเทียน	8,179,694	+ 13,276,866	21,456,830
คลองตัน	3,819,100	+ 11,249,850	15,068,950
ราษฎร์บูรณะ	3,711,400	+ 12,715,170	16,426,570
หนองแขม	1,830,000	+ 6,781,000	8,611,000
รวม	134,757,188	+ 266,751,698	401,109,895

ที่มา : ข้อมูลจากกรุงเทพมหานคร "เรื่อง งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2521" กรุงเทพมหานคร (จัดทำร่างทางโดยผู้เขียน), หน้า 55-55.

ค่าจ้างประจำ ค่าจ้างชั่วคราว ค่าตอบแทน ก็ตามแต่กรุงเทพมหานคร ก็มีใ้คนมอบตัวเงินเป็นก้อน มาใช้จ่ายได้ กลางาย ๆ ก็คือว่า ตัวเงินที่เขานั้นไม่มีเลย จะทำอะไรก็ต้องเสนอขออนุมัติจาก กรุงเทพมหานครทุกครั้งไป แต่ความรับผิดชอบของเขามากเกินกว่าตัวเงินที่มีอยู่ในอำนาจของเขต

หากมองในแง่ของงบประมาณของหน่วยงานต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบงบประมาณของสำนักและเขตที่ได้รับแล้วจะพบว่าสำนักต่าง ๆ ใ้รับงบประมาณมากกว่าเขต โดยหลักการแล้ว เขตเป็นหน่วยงานสนามหรือหน่วยปฏิบัติการ น่าจะใ้รับมากกว่าสำนัก ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ปรึกษาหรือหน่วยงานช่วยเหลือ ตัวอย่างเช่น ในปีงบประมาณ 2520 สำนักต่าง ๆ 14 สำนัก ใ้รับอนุมัติถึง 1,107,246,850 บาท และในปีงบประมาณ 2521 ใ้รับงบประมาณถึง 1,235,637,837 บาท มากกว่าปี 20 ถึง 376,292,307 บาท ส่วนเขตต่าง ๆ 24 เขต ในกรุงเทพมหานคร ใ้รับอนุมัติถึงงบประมาณปี 2520 134,757,188 บาท และในปีงบประมาณ 2521 เขตใ้รับงบประมาณ 401,109,895 บาท เพิ่มขึ้น 266,751,698 บาท เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าการบริหารงานของกรุงเทพมหานครใ้ให้ความสำคัญแก่สำนักต่าง ๆ มากกว่าเขต

บริหารงานของกรุงเทพมหานครได้ให้ความสำคัญแก่สำนักต่าง ๆ มากกว่าเขต

ตารางที่ 17 งบประมาณรายจ่ายประจำปี 2521 แยกตามสำนักต่าง ๆ

สำนัก	งบประมาณอนุมัติ ปี พ.ศ. 2520	งบประมาณเพิ่มเติม + เพิ่ม - ลด	งบประมาณประจำปี ปี พ.ศ. 2521
สำนักเลขานุการ ผว. กทม.	2,206,900	+ 427,700	2,634,600
สำนักเลขานุการ สภา กทม.	4,449,040	- 157,440	4,291,600
สำนักงานปลัด กทม.	36,132,000	+ 17,292,927	53,424,927
สำนักผู้ตรวจราชการ กทม.	2,189,400	+ 189,200	2,378,600
สำนักนโยบายและแผน กทม.	4,243,400	- 1,308,230	2,935,170
สำนักการแพทย์	109,097,530	+ 28,842,590	137,940,120
สำนักอนามัย	60,385,010	+ 9,734,290	70,119,300
สำนักการศึกษา	193,689,250	- 6,139,200	187,550,050
สำนักการโยธา	340,723,500	+ 30,999,400	371,722,900
สำนักระบายน้ำ	-	+ 133,153,880	133,153,880
สำนักรักษาความสะอาด	223,683,000	- 92,454,240	131,228,760
สำนักสวัสดิการสังคม	92,076,100	- 23,891,600	68,181,500
สำนักการคลัง	38,371,720	+ 28,342,510	66,714,230
สำนักตำรวจเทศกิจ	-	+ 3,359,100	3,359,100
รวม	1,107,246,850	+ 376,292,307	1,235,637,837

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.